

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Rzeszów, dnia 11 grudnia 2012 r.

Poz. 3065

UCHWAŁA NR XXIV/236/12 RADY MIEJSKIEJ W STRYŻÓWIE

z dnia 29 listopada 2012 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Strzyżów na lata 2013 - 2016”.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591; ze zm.), art. 87 ust. 1, ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 ze zm.)

Rada Miejska w Strzyżowie uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami na terenie Gminy Strzyżów na lata 2013 - 2016”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. 1. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gminy Strzyżów.

2. Nadzór nad wykonaniem uchwały powierza się Komisji ds. Oświaty, Kultury, Zdrowia, Spraw Społecznych i Prawnych.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

**Przewodniczący
Rady Miejskiej w Strzyżowie**

Krzysztof Szlachta

Załącznik do Uchwały Nr XXIV/236/12
Rady Miejskiej w Strzyżowie
z dnia 29 listopada 2012 r.

GMINA STRZYŻÓW

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI OBEJMUJĄCY TEREN GMINY STRZYŻÓW NA LATA 2013-2016

STRZYŻÓW, listopad 2012

Spis treści

1. WSTĘP
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI I ZWIĄZKI Z INNYMI DOKUMENTAMI
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
 - 4.1 Na poziomie krajowym
 - 4.2 Na poziomie województwa
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
 - 5.1 RELACJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONYNANYMI NA POZIOMIE GMINY (ANALIZA DOKUMENTÓW PROGRAMOWYCH GMINY)
 - 5.2 CHARAKTERYSTYKA ZASOBU I STANU ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY STRZYŻÓW
 - 5.2.1 ZARYS HISTORII OBSZARU GMINY
 - 5.2.2 KRAJOBRAZ KULTUROWY
 - 5.2.3 ZABYTKI NIERUCHOME
 - 5.2.4 ZABYTKI RUCHOME
 - 5.2.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE
 - 5.2.6 ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH
 - 5.3 ZABYTKI OBJEKTOWE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY
 - 5.4 ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW
 - 5.5 ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY STRZYŻÓW
- 6 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROZEŃ.
- 7 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE
- 8 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
- 9 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
- 10 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
- 11 ANEKSY

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe jest dobrem publicznym i to stanowi legitymację dla jego ochrony. Zabytkowe budowle, historyczne miasta, ludowa architektura wsi czy piękne krajobrazy kulturowe chronione są dla ludzi – dla społeczności lokalnych, regionalnych, narodowych i wreszcie dla ludzkości – dla nas współczesnych i następnych pokoleń. Największym wrogiem zabytków jest upływający czas, czym prędzej trzeba przygotować takie przepisy prawne, programy i procedury aby interesy ochrony dziedzictwa dało się zharmonizować z innymi ważnymi celami społecznymi i gospodarczymi.

Przyjęte założenia struktury i formy opracowania opierają się na wytycznych rekomendowanych przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków – *Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik Metodyczny*.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Strzyżów jest dokumentem uzupełniającym do innych aktów planowania w gminie jakich jak: Strategia Zrównoważonego rozwoju Gminy Strzyżów na lata 2005-2015, Program Gospodarczy na lata 2011-2014, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Strzyżów, Studium Historyczno-urbanistyczne do MPZP Śródmieścia, Plany Odnowy Wsi Gminy Strzyżów w którym jednym z priorytetów jest dbałość o zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Program Opieki nad Zabytkami jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy jako jednostki podziału administracyjnego, a nie odnoszą się jedynie do władz gminy, których bezpośredni wpływ na działalność instytucji sprawujących w różnej formie opiekę nad zabytkami jest ograniczony tylko do nielicznych.

Program stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta rozwijana w kolejnych latach powinna przynieść lokalnej społeczności, i nie tylko, wymierne korzyści – zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Niniejszy program to nie tylko wypełnienie ustawowego obowiązku, ale przede wszystkim ma on służyć rozwojowi miasta poprzez:

- poprawę stanu zachowania zabytków;
- eksponowanie walorów zabytkowych krajobrazu kulturowego;
- podnoszenie świadomości ochrony dziedzictwa kulturowego wśród społeczeństwa;
- wykorzystanie i udostępnienie zabytków na potrzeby mieszkańców i turystów.

Program ma określić swego rodzaju stan idealny, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami: wskazywać konieczne do wykonania zadania i sugerować sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Strzyżów, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Istotnym jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców Gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI I ZWIĄZKI Z INNYMI DOKUMENTAMI

Podstawę prawną opracowania stanowi art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, ze zm.):

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1) **włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;**

2) **uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;**

3) **zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;**

4) **wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;**

5) **podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;**

6) **określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;**

7) **podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.**

Program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Miejska w Strzyżowie po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”. Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.).

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 ze zm.) zostały określone zadania własne gminy: „**zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**”.

Ponadto istotne są uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

1. ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 ze zm.),

2. ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 ze zm.),

3. ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 ze zm.),

4. ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.),

5. ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2010 r. Nr 102, poz. 651 ze zm.),

6. ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2001 Nr 13, poz. 123 ze zm.),

7. ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873 ze zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 ze zm.),

2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 ze zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

1. ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 ze zm.).

Wydaje się za zasadne uszczegółowienie w tym punkcie zapisów ww. ustawy, dotyczących zagadnień poruszanych i zawartych w Gminnym Programie Ochrony nad Zabytkami.

Ustawa, oprócz ww. podstawowych pojęć z zakresu swojej właściwości przedmiotowej, określa zakres, formy i sposoby ochrony zabytków: - według **Art. 4. Ustawy**:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*

2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*

3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*

4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*

5) *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*

6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska;*

- zgodnie z **Art. 5. Ustawy**:

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) *naukowego badania i dokumentowania zabytku;*

2) *prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;*

3) *zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;*

4) *korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości;*

5) *popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury;*

- w myśl **Art. 6. Ustawy**:

1. *Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:*

1) *zabytki nieruchome będące w szczególności:*

a) *krajobrazami kulturowymi,*

b) *układami urbanistycznymi, suralistycznymi i zespołami budowlanymi,*

c) *działami architektury i budownictwa,*

d) *działami budownictwa obronnego,*

e) *obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*

f) *cmentarzami,*

g) *parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*

h) *miejskami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*

2) *zabytki ruchome będące, w szczególności:*

a) *działami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzielami oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W Ustawie znajdują się zapisy dotyczące form ochrony zabytków.

Art. 7. Ustawy mówi, iż:

Formami ochrony zabytków są:

1) wpis do rejestru zabytków;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa określa obowiązki oraz kompetencje samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Do obowiązków należy:

- prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków (art. 22, pkt. 4),

- sporządzanie na okres czteroletni Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (art. 87),

- uwzględnianie ochrony i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania (art. 18 i 19). W artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72 Ustawy zawarte są szczegółowe określenia obowiązków właścicieli zabytków, w tym też samorządu, dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Dokumenty, które zostały wzięte pod uwagę przy opracowywaniu niniejszego programu, zidentyfikowano na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym, co oznacza poziom województwa, oraz lokalnym. Tymi dokumentami są różnego rodzaju strategie, studia i programy.

4.1 Na poziomie krajowym

Zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami odniesiono się do zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju oraz dwóch programów, których przygotowanie pozostaje w kompetencji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

a. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta dnia 26 lipca 2001 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

W systemie strategicznych celów rozwoju i zagospodarowania przestrzennego kraju, określono między innymi główne motywy wyboru celów strategicznych, kreujących politykę przestrzenną państwa. Jest wśród nich historyczna konieczność oraz szansa dynamizacji rozwoju i osiągnięcia na tej drodze europejskich standardów życia społeczeństwa poprzez istotne zwiększenie konkurencyjności gospodarki narodowej w otwartym systemie światowym. Tak sformułowany motyw i cel generalny wyznacza system celów z nim współzależnych. Jednym z nich jest ochrona dziedzictwa kulturowego, poprzez niekonfliktogenne wkomponowanie zagospodarowania kraju, regionów, miast i osiedli w przestrzeń historyczną, która kształtowałaby i utrwała tożsamość polskiej przestrzeni w systemie europejskim.

W koncepcji zostało określonych 6 głównych celów, z czego jeden z nich został dedykowany ochronie dziedzictwa kulturowego.

Cel gospodarowania przestrzenią określono jako: *Kształtowanie struktur przestrzennych umożliwiających ochronę krajobrazu kulturowego i pojedynczych zabytków przed zniszczeniem, degradacją, dewaloryzacją oraz podjęcie działań mających na celu udostępnienie dziedzictwa kulturowego społeczeństwu.*

Wskazano cztery kryteria kształtowania zagospodarowania przestrzennego:

- *przestrzenne oddalenie trwałych źródeł dewaloryzacji od obiektów dziedzictwa kulturowego;*
- *dostępność komunikacyjna krajobrazu kulturowego w sposób eksponujący jej najwyższe wartości i walory oraz przeciwdziałający jej degradacji;*
- *wkomponowanie obiektów dziedzictwa kulturowego narodu we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne;*
- *powiązanie funkcjonalno-przestrzenne obiektów dziedzictwa kulturowego z krajobrazem przyrodniczym.*

Koncepcja wskazuje na turystykę jako jeden z głównych elementów rozwoju gospodarczego kraju. Ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego została określona jako filar turystyki, zwłaszcza w wielkich miastach stanowiących centra cywilizacyjne i główne kierunki turystyki zagranicznej. Rewaloryzacja przestrzeni turystycznej, zagospodarowanie turystyczne transeuropejskich szlaków kulturowych, zwiększa atrakcyjności obiektów turystycznych oraz wspiera działania komercyjne sprzyjające wzrostowi środków na ochronę dziedzictwa.

b. Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004–2013

Narodowy program kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004–2013 jest elementem opracowanej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004–2013. W 2005 roku MKiDN przygotowało uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020. Narodowy Program Kultury określa politykę rządu wobec zabytków i dziedzictwa kulturowego do 2013 r.

Celem strategicznym programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Celami cząstkowymi programu są między innymi:

- *poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,*
- *kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,*

- *zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,*
- *promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,*
w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,
- *rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,*
- *tworzenie warunków do rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej.*

W programie sformułowano dwa priorytety działań.

- Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

W ramach tego priorytetu, drugie działanie zostało sformułowane jako *kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne. Działanie 3 to zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych*

- Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

W ramach priorytetu 2., jedno z działań przewiduje *rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. Działanie będzie polegało na podnoszeniu wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego oraz na rozwijaniu zainteresowań społeczeństwa problematyką ochrony zabytków.*

c. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie powinny zostać określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest obecnie opracowywany. W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określono siedem podstawowych zasad konserwatorskich:

- *primum non nocere (z łac. - po pierwsze nie szkodzić)*
- *maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),*
- *minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymanie się od działań niekoniecznych),*
- *usuwania tylko tego, co na oryginał działa niszcząco,*
- *czytelności i odróżnialności ingerencji,*
- *odwracalności metody i materiałów,*
- *wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.*

Zasady te stanowią podstawy działań konserwatorskich przy zabytkach podejmowanych przez wszystkie osoby działające w sferze opieki nad zabytkami.

4.2 Na poziomie województwa

Niniejszy program na poziomie wojewódzkim odnosi się do dwóch dokumentów. Są nimi: Wojewódzki program opieki nad zabytkami oraz Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego

Zadania wynikające ze strategii rozwoju Województwa Podkarpackiego:

W zakresie rewaloryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturalnej, jako podstawa tworzenia produktu turystycznego regionu:

- *ochrona i rewaloryzacja zabytkowych zespołów urbanistycznych województwa,*
- *ochrona i rewaloryzacja obiektów o wysokiej wartości historycznej w tym: architektury drewnianej, obiektów sakralnych i świeckich, parków zabytkowych,*

- tworzenie szlaków kulturowych
- plany ochrony, studia historyczno – krajobrazowe, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, jako ważny element w rewaloryzacji i ochrony krajobrazu,
- dbałość o zachowanie miejscowej tradycji budownictwa

a. Strategia rozwoju województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020

„Województwo dysponuje krajobrazem kulturowym o wybitnych wartościach estetycznych, skupionym na niewielkiej, stosunkowo dobrze skomunikowanej wewnętrznie przestrzeni. Można, bez zbytniej przesady, określić województwo podkarpackie, jako: park kultury, skansen, wpisany w krajobraz naturalny: parków krajobrazowych, parków narodowych i rezerwatów przyrody. Szczególna cecha tego krajobrazu jest bogactwo warstw, tekstów kulturowych z przestrzeni kilku tysięcy lat, osadzonych w regionie położonym na „trasie wędrówek” prehistorycznych oraz nowożytnych ludów azjatyckich i europejskich, na „ścieżce wojennej” militarnych podbojów i waśni narodowych, ale też, i przede wszystkim, na „trakcie pokojowym” twórczej koegzystencji i dialogu wielu religii i kultur: zachodniej i wschodniej (bizantyjskiej) Europy. Wyróżniającym województwo potencjałem jest wielowątkowe dziedzictwo kulturowe, wpisane w konteksty religijne i zachowane, częstokroć, w unikalnej formie (np. architektura drewniana) oraz zasoby współczesnej kultury regionu: twórcy, środowiska artystyczne i intelektualne, imprezy, instytucje, organizacje pozarządowe, etc.”

Podejmowanie działań w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego: w zakresie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:

- inicjowanie i wspieranie wspólnych projektów badawczych, edukacyjnych i edytorskich prezentujących i upowszechniających dziedzictwo kulturowe, w tym pogranicza polsko – słowacko – ukraińskiego (programy edukacyjne, trasy turystyczne, imprezy folklorystyczne, festyny archeologiczne itp.)
- zagospodarowanie, popularyzację i promocję obiektów zabytkowych oraz ich wykorzystanie, jako miejsc szczególnie atrakcyjnych turystycznie,
- realizację programu ochrony unikatowej drewnianej architektury sakralnej: rzymskokatolickiej, grekokatolickiej i prawosławnej, jako obiektów będących dla regionu i pogranicza polsko -słowacko – ukraińskiego wyznacznikiem tożsamości kulturowej, specyficznym przykładem wielowiekowej linii rozwojowej tradycyjnych świątyń drewnianych, obiektów dokumentujących lokalną tożsamość religijno – kulturową
- przygotowanie propozycji obiektów do wpisania na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, w tym najcenniejszych obiektów cerkiewnej architektury drewnianej na pograniczu polsko – słowacko – ukraińskim oraz unikatowego zespołu fortecznego

Twierdzy Przemyśl; podjęcie działań służących ich ochronie,

- przygotowanie programu ochrony zabytkowych cmentarzy, ze szczególnym uwzględnieniem cmentarzy wojskowych z okresu I wojny światowej oraz kirkutów jako ważnych elementów dziedzictwa kulturowego
- ochronę zabytkowego krajobrazu, głównie parków rezydencjonalnych w Polsce i na Ukrainie,
- ochronę zabytków ruchomych (wspieranie rozwoju pracowni konserwatorskich w muzeach, unowocześnianie metod gromadzenia, inwentaryzowania i opracowywania zbiorów, wspieranie inwestycji remontowych w celu poprawy bezpieczeństwa zbiorów muzealnych),
- wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów
- publikowanie materiałów dokumentujących i popularyzujących dziedzictwo i krajobraz kulturowy.

b. Regionalny program operacyjny województwa podkarpackiego na lata 2007 - 2013

Rewitalizacja obszarów zdegradowanych

Celem działania jest przywrócenie funkcji gospodarczo - społecznych strukturom wymagającym rewitalizacji.

Działanie koncentrować się będzie przede wszystkim na:

- rewitalizacji miast i terenów zurbanizowanych (infrastruktury mieszkaniowej i lokalowej, podstawowej infrastruktury technicznej, w tym infrastruktury wodno-ściekowej, gazowej, elektrycznej; poprawa funkcjonalności dróg oraz infrastruktury dla pieszych, prowadzenie prac renowacyjnych i wzrost estetyki funkcjonalnej przestrzeni publicznej, zagospodarowanie pustych przestrzeni, rozwijanie infrastruktury turystycznej i kulturalnej, w tym adaptacja budynków zabytkowych i historycznych z przeznaczeniem na działalność gospodarczą oraz publiczną; zakładanie lub poprawa systemów oświetlenia i monitoringu; zagospodarowanie terenów śródmiejskich, ciągów wzdłuż głównych tras komunikacyjnych, uzbrojenie terenów związane z doprowadzeniem podstawowej infrastruktury liniowej oraz dróg wewnętrznych, tworzenie parków i ogrodów oraz odnowa istniejących terenów zielonych),

- zachowaniu, ochronie, rewitalizacji oraz zabezpieczeniu przed zagrożeniami obiektów dziedzictwa, przyrodniczego, w szczególności parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody, pomników przyrody, obszarów chronionego krajobrazu, obszarów Natura 2000 itp.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONYNANYMI NA POZIOMIE GMINY (ANALIZA DOKUMENTÓW PROGRAMOWYCH GMINY)

a. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Dla Obszaru Gminy Strzyżów Na Lata 2005 – 2015

Strategia jest podstawowym dokumentem planistycznym, długookresowym, który przedstawia obecną sytuację gminy Strzyżów, jednocześnie określając priorytety i kierunki działań, jakie sobie wytycza na okres najbliższych lat. Dokument ten stanowi, iż dobrze rozwinięta infrastruktura w szerokim zakresie znaczeniowym to podstawowy czynnik konkurencyjności i atrakcyjności regionu. Zostały w niej zawarte cele strategiczne i kierunki działań oraz wizja Strzyżowa w Unii Europejskiej.

„Strategia Zrównoważonego Rozwoju dla Obszaru Gminy Strzyżów na lata 2005-2015”, jest dokumentem określającym wizję naszego miasta. W strategii wyszczególniono następujące cele rozwoju miasta:

- stworzenie szans i warunków dla wzmocnienia miasta jako ośrodka obsługi mieszkańców regionu,
 - wzmocnienie miasta jako ośrodka kulturalnego i turystycznego o znaczeniu ponadlokalnym,
 - doskonalenie funkcjonowania istniejących struktur przestrzennych i poprawa ładu przestrzennego oraz tworzenie nowych struktur przyjaznych ludziom i środowisku,
 - zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznie ukształtowanego specyficznego krajobrazu miasta, harmonizowanie rozwoju z walorami krajobrazu,
 - zachowanie i ochrona zasobów środowiska przyrodniczego,
 - usprawnienie funkcjonowania układu komunikacyjnego,
- poprawa stanu wyposażenia w infrastrukturę techniczną

b. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenu „CENTRUM STRYŻÓWA”

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego jest jednym z zagadnień, o których stanowi ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym. Ma on wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Podstawowym celem miejscowego planu jest zagwarantowanie optymalnego ładu przestrzennego. Pochodnymi, ale równie ważnymi, są przesłanki ekonomiczne i społeczne. Cele ekonomiczne wiążą się z racjonalnym gospodarowaniem, zmierzającym do efektywnego wykorzystania gruntów. Realizacją celów społecznych natomiast osiąga się przez połączenie wszystkich czynników mających wpływ na harmonijny rozwój gospodarczy. Należy podkreślić, iż kształtowanie ładu w przestrzeni przez plan miejscowy jest możliwe dopiero po jego wejściu w życie. Warunkiem tego z kolei, jest – jak w przypadku wszystkich przepisów powszechnie obowiązujących, do których należą plany miejscowe – ich ogłoszenie (po uchwaleniu) w sposób prawem przewidziany. A więc dopiero po ogłoszeniu planu w Dzienniku Urzędowym Województwa, akt ten może rodzić skutki prawne dla jego adresatów, czyli kształtować ład przestrzenny w gminie.

W planie ustalone zostały także zasady modernizacji, rozbudowy i budowy systemów komunikacji i infrastruktury technicznej. Ustalono, iż na drogach publicznych nakazuje się wolnostojące oświetlenie dróg z dostosowaniem stylowym do miejskich systemów oświetlenia na obszarze „Rynku”, elementy

zagospodarowania i małej architektury, oświetlenie, znaki informacyjne, itp. Dostosować stylowo do całości zabudowy przyległej. Obszar objęty planem przewidziany jest także do uzbrojenia w miejską sieć wodociągową, kanalizację sanitarną i deszczową, elektroenergetyczną, gazową i ciepłą. Istniejące sieci i urządzenia infrastruktury technicznej mogą podlegać likwidacji, przebudowie i rozbudowie.

Programem rewitalizacji objęto wyznaczony obszar miasta. Przyjęty został podział rewitalizowanego obszaru na pięć stref:

A strefa pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej,

B strefa ochrony zachowanych elementów zabytkowych,

E strefa ochrony ekspozycji zabytkowego zespołu miejskiego,

K strefa ochrony krajobrazu,

W strefa obserwacji archeologicznych.

Strefa „A”- pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej.

Strefa „A-1” ustalona została dla części obecnego Śródmieścia, w miejscu gdzie lokowany był XIV wieczny Strzyżów, oraz dla obszaru o który został poszerzony w 1480 r. tzn. dla małego rynku.

Strefa ta swym zasięgiem obejmuje prawie w całości (z wyłączeniem obszaru w rejonie Urzędu Miejskiego oraz Szpitala Powiatowego ze względu na brak elementów historycznych), z zachowanym dużym stopniu średniowiecznym układem planistycznym. Obszar ten został ukształtowany w długotrwałym procesie historycznym. Zachowana została historyczna kompozycja przestrzenna, w której dużą rolę odgrywa rozplanowanie, zabytkowa zabudowa wraz z dobrze zachowanymi pozostałościami dawnego ukształtowania terenu i zieleni.

Na obszarze tym znajduje się ponad 70 obiektów zabytkowych, co stanowi około 50% obiektów wpisanych do rejestru zabytków usytuowanych w granicach miasta. Na tym obszarze dużą rolę odgrywają dominanty wysokościowe i kompozycyjne. Zalicza się tu przede wszystkim:

- Zespół kościoła farnego z wolno stojącą wieżą, plebanią, domem parafialnym i wikarówką,
- Synagoga staromiejska,
- Rynek staromiejski wraz z wychodzącymi z niego ulicami Słowackiego i Sobieskiego początkowych ich fragmentach, związanych nierozzerwalnie z zabudową pierzei przyrynkowych,
- Kościół i klasztor ss. Serafitek.

Część ta jest szczególnie bogato ukształtowana oraz cechuje się silnymi związkami architektury i krajobrazu. Wartości te zostały zakłócone przez nieprzemyślaną działalność inwestycyjną i nietrafne lokalizacje. W zabytkowej części Strzyżowa znajdują się liczne interesujące wnętrza architektoniczno-krajobrazowe, które tworzą ciągi kompozycyjne. Charakteryzują się one oryginalnością form przestrzennych i niepowtarzalnością.

Strefa „A-2” – obejmuje teren pałacowo - parkowy Wołkowickich-Konopków w zachodniej części Miasta Strzyżowa. Najważniejszą budowlą znajdującą się na terenie parku jest neogotycki pałac stanowiący zwornik całej kompozycji ogrodowej. W granicach tej strefy znajduje się również piwnica zbudowana w nasypie ziemnym naprzeciw północnej elewacji pałacu, oraz dwa budynki pomocnicze usytuowane na granicy obecnego parku od strony wschodniej.

Strefa „A-3” - w strefie tej znajduje się obszar dworsko-parkowy w zakolu Wisłoka i Stobnicy, w południowo wschodniej części miasta. Na obszarze tym znajduje się XVIII w. dwór stanowiący jedyny przykład w Strzyżowie i okolicy tego typu obiektu reprezentacyjnego z oryginalnymi elementami konstrukcji wystroju wnętrza.

Na obszarze tej strefy należy przede wszystkim powstrzymać proces destrukcji poprzez zakaz wprowadzania nowych obiektów.

W zakresie ochrony konserwatorskiej powinno się dążyć do:

1. zachowania wszystkich istniejących elementów historycznego rozplanowania,
2. przywrócenie fragmentów zniszczonego układu,

3. rewaloryzacji istniejących obiektów o wartościach kulturowych poprzez restaurację i modernizację techniczną z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowych. W związku z tym powinno się dążyć do umieszczenia w obiektach gospodarczych jak najmniej uciążliwej dla otoczenia i samych budynków funkcji.

Wszelkie działania w tej strefie powinny być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W strefie "A" obowiązuje pełny priorytet wymagań konserwatorskich oraz prowadzenie działalności realizacyjnej w oparciu o MPZP.

Każdy projekt architektoniczny dotyczący obiektu istniejącego, lub mającego powstać w strefie „A” wymaga uprzedniego uzyskania wytycznych konserwatorskich, a następnie uzgodnienia (zatwierdzenia pod względem konserwatorskim) przez Wojewódzkiego Konserwatora zabytków.

Strefa „B” – ochrony zachowanych elementów zabytkowych.

Strefa ta została wyznaczona na trzech obszarach przylegających do zespołu staromiejskiego.

Strefa „B-1” - obejmuje obszar w rejonie ulicy 3-go Maja i cmentarza przy kościełku św. Michała. Na tym obszarze po obydwu stronach historycznej średniowiecznej drogi, znajdują się zabytki budownictwa z przełomu XIX i XX w. oraz z okresu międzywojennego.

Najważniejsze z nich to budynek dawnego Sądu Powiatowego z 1903 r. oraz willa przy ulicy 3-go Maja.

Strefa „B-2” – zajmuje obszar na wschód od strefy „A” i obejmuje tereny głównie zieleni urządzonej, które były zapleczem dawnego „Sokoła”, oraz ulicę Józefa Patryna i ulicę Wincentego Witosa na odcinku od skrzyżowania z ulicą J. Patryna do skrzyżowania z ulicą Mostową. Południowa granicę tej strefy stanowi linia kolejowa, a północną a druga linia zabudowy przy ulicy Słowackiego na odcinku od granicy ze strefą „A” na wysokości obecnego Banku Spółdzielczego do wschodniej granicy działki, na której znajdował się dawniej Zakład Mleczarski.

Strefa „B-3” – obejmuje obszar szczątkowo zachowanego założenia dworskiego z przełomu XVII i XIX w., zupełnie przebudowanego na początku wieku XX i w okresie powojennym, przy ul. Zadworze 4.

Strefa „E” – ochrony ekspozycji zabytkowego zespołu miejskiego, obejmuje obszar przyległy do strefy „A” od zachodu i od południa, tj. zespołu zabudowy usytuowanego na obszarze zabudowanym i zainwestowanym już w średniowieczu. Strefa ta ma na celu ochronę panoramicznych wglądów na zespół staromiejski od południa i zachodu (wglądy bliskie) przed zdominowaniem ich przez zabudowę współczesną.

Strefa „E-3” – obejmuje obszar otaczający założenie dworsko parkowe od południa wokół założenia pałacowo-parkowego Wołkowickich –Konopków, w którego usytuowaniu wykorzystany został naturalny element krajobrazu.

Strefa „K” – ochrony krajobrazu.

Strefa ta obejmuje w zasadzie obszar całego miasta Strzyżowa w granicach administracyjnych, ponieważ jest on głównie ze względu na ukształtowanie terenu integralnie związany pod względem krajobrazowym z zabytkowym zespołem Strzyżowa. Szczególnie ważnym dla przyszłego oblicza miasta i kształtowania jego kompozycji jest zachowanie pozostałości krajobrazu naturalnego

c. Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Strzyżowa

Niniejszy dokument ma na celu zdiagnozowanie sytuacji społeczno-ekonomicznej miasta Strzyżowa. Celem opracowania i wdrożenia programu rewitalizacji jest pobudzenie aktywności środowisk lokalnych i stymulowanie współpracy na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego oraz przeciwdziałanie zjawiskom wykluczenia społecznego w zagrożonych patologiami obszarach miast. Realizacja programów ma umożliwić w zdegradowanych dzielnicach tworzenie warunków lokalowych i infrastrukturalnych do rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, działalności kulturalnej i edukacyjnej, w tym mających za zadanie podniesienie kwalifikacji mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem działań obejmujących:

- poprawę estetyki przestrzeni miejskiej,
- porządkowanie „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zabudowywanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem,
- rewaloryzację obiektów infrastruktury społecznej oraz budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym i zabytkowym.

Przeprowadzona analiza społeczno - gospodarcza umożliwiła identyfikację głównych problemów w sferze przestrzennej, społecznej i gospodarczej oraz wykazała obszary dotknięte szczególnie wysokim poziomem nasilenia zjawisk negatywnych. Wskazane trudności oraz ograniczenie rozwoju negatywnego oddziaływania najbardziej uwidoczniło się w centrum miasta i jego okolicach, które ze względu na dziedzictwo kulturowe Strzyżowa powinien stanowić silny obszar dający impulsy rozwojowe dla całego miasta i pobudzać mieszkańców do aktywności, zarówno w wymiarze społecznym jak i gospodarczym. Wśród głównych problemów centrum miasta wymienić należy m.in.: złą jakość historycznych przestrzeni publicznych (ulic i placów) wynikającą z podporządkowania ich funkcji komunikacji samochodowej, zły stan obiektów zabytkowych, w tym zwłaszcza obiektów mieszkalnych, przestrzeń publiczną o niskiej jakości z włączeniem obszaru Rynku, którego poziom zagospodarowania i wyposażenia nie odpowiada randze miasta, w obrębie rynku oraz części przyległych ulic usytuowana jest zabudowa o walorach kulturowych, której stan techniczny i estetyczny nie odpowiada prestiżowi miasta.

W związku z powyższym wszystkie działania Gminy Strzyżów w najbliższej przyszłości będą koncentrowały się wokół pobudzenia wskazanych obszarów, jako ośrodków stanowiących główny potencjał rozwojowy miasta. Identyfikacja problemów pozwoliła określić podstawowe cele rewitalizacji miasta.

Projekt „Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzennej rynku w Strzyżowie wraz z uzbrojeniem terenu w infrastrukturę techniczną służącą pobudzeniu społeczno – gospodarczemu miasta”

Przedmiotem niniejszego projektu jest przebudowa rynku w Strzyżowie wraz z uzbrojeniem terenu w infrastrukturę techniczną.

W ramach realizacji projektu planowana jest:

- rewitalizacja placu rynku,
- remont zabytkowego budynku Biblioteki Publicznej Gminy i Miasta Strzyżów-dawnej Synagogi,
- rewitalizacja budynku przy ulicy Łukasiewicza 10,
- rewitalizacja poddasza budynku „Czarna Sień”.

Celem głównym projektu jest ożywienie społeczne, kulturalne i gospodarcze, zwiększenie potencjału turystycznego i kulturalnego miasta Strzyżowa. Realizacja inwestycji przyczyni się do wzmocnienia miasta jako ośrodka, posiadającego największy wpływ w regionie na rozwój społeczny, gospodarczy i przestrzenny.

Teren objęty projektem stanowi centrum miasta, jest to strefa intensywnej i zwartej zabudowy usługowej z uzupełniającą zabudową mieszkaniową w pierzejach ulicznych. Jest to również obszar na którym zlokalizowane są obiekty administracji publicznej, opieki społecznej, instytucje ubezpieczeniowe, instytucje kultury, banki, obiekty handlowe itp. Centrum miasta Strzyżowa posiada gęstą zabudowę. Nawierzchnie ulic i chodników są zdewastowane. W stanie obecnym ciągi komunikacyjne są nie tylko nieestetyczne, ale zagrażają również bezpieczeństwu osób je użytkujących. Dalsza degradacja nawierzchni chodników i ulic centrum miasta prowadzić będzie do utraty funkcji handlowych i usługowych co będzie czynnikiem wpływającym na degradację gospodarczą tego obszaru.

Budynki poddane rewitalizacji otrzymają, zgodnie z jej definicją, nowe funkcje, będą to odpowiednio:

- płyta rynku - obecny kształt placu wymaga niezbędnych zabiegów urbanistyczno architektonicznych celem nadania mu rangi i funkcji właściwej idei Rynku, zgodnie z jego historyczną i programową definicją. Z punktu widzenia jakości życia w mieście oraz oferty skierowanej do odwiedzających, Rynek powinien stanowić centrum życia w mieście. Obecnie spełnia te funkcje w minimalnym zakresie. Rynek będzie spełniał funkcje tradycyjnego centrum Strzyżowa – miejsca spotkań mieszkańców i turystów. Uzyska nową funkcjonalność co będzie stanowiło obszar kluczowy z punktu widzenia rozwoju turystyki – jako naturalne centrum koncentrowania życia mieszkańców, społeczne, gospodarcze. Zrewitalizowany obszar wpłynie na ożywienie miasta Strzyżowa, na zwiększenie zainteresowania

potencjalnych gości, turystów odwiedzających Śródmieście. Jako zasadniczy efekt zaplanowanych działań jest powstanie nowoczesnej i estetycznej przestrzeni publicznej w centrum miasta z możliwością wykorzystania płyty rynku jako miejsca organizacji imprez plenerowych- koncertów, festynów, pokazów, oraz okazjonalnego handlu. W wyniku rewitalizacji rynku powstanie fontanna, oświetlenie, monitoring. Jest to inicjatywa mająca za zadanie zabezpieczenia terenu rynku wraz z otoczeniem na wypadek zagrożeń. Rozwiązania techniczne, które zostaną zastosowane w ramach realizacji podniosą atrakcyjność turystyczną miasta oraz aktywizację gospodarczą w mieście.

- zabytek przy ulicy Łukasiewicza 10 –budynek pochodzący początku XX wieku, zaniedbany, z odpadającym tynkiem, zdewastowanymi oknami, niszczącym pokryciem dachowym, który dzięki rewitalizacji będzie pełnił funkcję Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej. W pomieszczeniach muzeum zostaną zorganizowane ekspozycje (wystawy stałe) prezentujące historię miasta Strzyżowa w okresie od średniowiecza do początków XX wieku oraz dzieje osadnictwa pradziejowego na terenie gminy Strzyżów. W zaadaptowanych salach będzie również możliwość prowadzenia lekcji muzealnych, wykładów upowszechniających wiedzę nt. historii miasta, regionu oraz lokalnego dziedzictwa kulturowego

- poddasze budynku „Czarna Sień –w wydzielonej części poddasza powstanie Filia Muzeum Samorządowego Ziemi Strzyżowskiej pod nazwą Galeria „Strzyżowska Sień”, służąca do prowadzenia wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspokajającej potrzeby społeczne i kulturalne mieszkańców, a także upowszechniania i promowania lokalnego rzemiosła w regionie. Galeria będzie pełnić funkcje ekspozycyjno - wystawienniczą, prezentując twórczość w różnych dziedzinach sztuki: fotografii, plastyki, malarstwa, rzemiosła. W wydzielonej Sali ekspozycyjnej zaplanowano miejsce na organizację muzealnych wystaw czasowych.

- Budynek Biblioteki Miejskiej (d. Synagoga) z częściowo zachowanym wystrojem wnętrza - modernizacja pomieszczeń budynku Biblioteki pozwoli na uzyskanie nowej funkcjonalności w której zostaną stworzone warunki do integracji mieszkańców Gminy Strzyżów z osobami niepełnosprawnymi. Budynek w chwili obecnej posiada nieużywane pomieszczenie na parterze Biblioteki, które dzięki realizacji projektu uzyskają nową funkcjonalność. W miejscu tym zostanie zorganizowana ekspozycja poświęcona mieszkańcom Strzyżowa pochodzenia żydowskiego wraz z przedstawieniem historii synagogi. W pomieszczeniu filii znajdować się będą dostosowane dla osób niepełnosprawnych w szczególności głuchoniewidomych i niesłyszących stanowisko komputerowe wyposażone w odpowiedni sprzęt. Wyposażenie Muzeum w pełni skompletowany komputer stworzy osobom niepełnosprawnym niezbędne warunki do normalnego rozwoju intelektualnego, zapewni możliwość komunikowania się. Poprzez pracę z komputerem osoby niesłyszące, niedowidzące i niewidzące mają możliwość komunikowania się, wymiany poglądów, spostrzeżeń, pełnej integracji z pełnosprawnymi członkami społeczeństwa. Przełamywanie barier w komunikowaniu się ma bezpośredni wpływ na zwiększenie szans osób niepełnosprawnych w znalezieniu pracy. Aby umożliwić dostęp osobom niepełnosprawnym do Muzeum Samorządowego Ziemi Strzyżowskiej w Strzyżowie należało by dostosować parter budynku likwidując bariery architektoniczne poprzez obniżenie poziomu korytarza wejściowego, wykonanie 1 pochylni zewnętrznej, przebudowę sanitariatu, zamocowaniu automatycznie otwieranych drzwi oraz przeprowadzenia stosownych prac remontowych.

Przewiduje się, iż realizacja przedmiotowego projektu będzie zasadniczo oddziaływała na dwa aspekty:

- Społeczny – Omawiany projekt składa się z 4 przedsięwzięć, których celem jest wykonanie niepodzielnego, i spójnego zadania prowadzącego do poprawy estetyki przestrzeni publicznej oraz nadaniu miastu nowej funkcjonalności zmierzających do zmian w poziomie ubóstwa i wykluczenia w przyszłości, co jednoznacznie kwalifikuje miasto Strzyżów do przywrócenia utraconych funkcji społeczno – gospodarczych.

- Przedmiotowy wniosek zakłada rewitalizację placu rynku, który wzmocni atrakcyjność obszaru śródmieścia Strzyżowa poprzez przebudowę i zagospodarowanie przestrzeni rynku z możliwością wykorzystania płyty jako miejsca organizacji imprez plenerowych (koncertów, festynów, pokazów) oraz okazjonalnego handlu, wyposażenia technicznego przestrzeni adaptowanych, w szczególności mediów, zastosowania oświetlenia oraz iluminacji elementów o kluczowym znaczeniu kompozycyjnym i widokowym, wprowadzenie ławek, koszy na śmieci, tablic informacyjnych, monitoringu. Kolejnym etapem projektu jest zaadaptowanie pomieszczenia budynku Biblioteki, budynku Łukasiewicza 10 oraz poddasza w budynku „Czarna Sień” na funkcje Muzeum Samorządowego Ziemi Strzyżowskiej. Inwestycje odnoszą się do obszaru rewitalizowanego, wyłonionego przez Gminę Strzyżów w celu wyprowadzenia obszaru z sytuacji kryzysowej oraz stworzenia warunków do dalszego jego rozwoju, ożywienia. Powstanie muzeum ma służyć człowiekowi,

wpływać na rozwój jego osobowości, na kształtowanie postaw ideowych i moralnych społeczeństwa przez co zmniejszenia poziom wysokiego ubóstwa i wykluczenia społecznego.

- Gospodarczy- adaptacja pomieszczeń budynków na cele Samorządowego Muzeum Ziemi Strzyżowskiej będzie miała pozytywny wpływ na sytuację społeczno – gospodarczą, nastąpi poprawa poczucia bezpieczeństwa, zwiększony zostanie przepływ osób oraz wzrost aktywności społeczno – gospodarczej.

Realizacja projektu przyniesie następujące korzyści:

- osoby niepełnosprawne w tym niewidzące i niedowidzące poprzez pracę z komputerem wyposażonym w specjalistyczny sprzęt mają możliwość komunikowania się, wymiany poglądów, spostrzeżeń, pełnej integracji z pełnosprawnymi członkami społeczeństwa,

- w wyniku nadania nowej funkcjonalności obiektom, Gmina Strzyżów uzyska miejsce służące lokalnej społeczności, do upowszechnienia kultury i tradycji,

- zmniejszy poziom wysokiego ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz stworzy nowe warunki do rozwoju miasta,

- instalacja systemu monitoringu na placu rynku pozwoli na zabezpieczenie obiektów wraz z otoczeniem na wypadek zagrożeń,

- projekt wpłynie na poprawę wydajności energetycznej budynków i zwiększenie wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności

5.2 CHARAKTERYSTYKA ZASOBU I STANU ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY STRYŻÓW

5.2.1 ZARYS HISTORII OBSZARU GMINY

Historyczny Strzyżów położony jest na wysoczyźnie nadzalewowej terasy nadrzecnej, na lewym brzegu Wisłoka, mniej więcej w połowie jego biegu, tj. na dziewięćdziesiątym kilometrze. Od strony zachodniej i północnej otaczają miasto wzgórza, u stóp których rozciąga się zabudowa miejska.

Obszar, na którym usytuowane jest miasto stanowi część większej jednostki geograficznej zwanej Pogórzem Strzyżowsko-Dynowskim. Charakteryzuje się ono łagodnymi pasmami wzgórz, które przebiegają z północnego zachodu na południowy wschód. Średnie wysokości wzniesień kształtują się w granicach 350-500 m n.p.m., oddzielają je biegnące równolegle doliny potoków i nielicznych rzek. W obecnych granicach administracyjnych do przepływającego przez miasto Wisłoka ma ujście kilka niedużych strumieni i potoków oraz jeden z największych dopływów Wisłoka – Stobnica. Na taki układ stosunków wodnych w Strzyżowie i okolicy ma wpływ budowa geologiczna, gdyż ruchy górotwórcze doprowadziły do powstania na tym terenie płaszczowin, a następnie procesy erozyjne dokonały dużych zmian w zasięgu poszczególnych jednostek geologicznych występujących na tym terenie. Pasma wzniesień w okolicach Strzyżowa są zbudowane z odporniejszych warstw piaskowcowych geologicznej jednostki śląskiej i podśląskiej. W miarę podobne do siebie pasma wzniesień rozdzielają szerokie, płaskodenne obniżenia o łagodnie nachylonych zboczach, które przeżynają głębokie wąwozy (najczęściej zadrzewione) na dnie, w których płyną niewielkie strumyki i rzeczki. Podstawę osi hydrologicznej nie tylko okolic Strzyżowa stanowi jednak Wisłok.

Doliną Wisłoka od czasów średniowiecza prowadzi przez Strzyżów jeden z ważniejszych szlaków komunikacyjnych o przebiegu północ-południe. Łączy on Strzyżów poprzez Krosno z Przełęczą Dukielską od południa oraz z Czudcem i Rzeszowem od północy. Szlak ten na południe od miasta krzyżuje się z drogą umożliwiającą bezpośrednio połączenie z miastem.

Przez miasto przebiegają też inne szlaki ukształtowane także w okresie średniowiecza. Najstarszy z nich to ten łączący miasto z Sandomierzem, jeszcze w okresie przedkolacyjnym poprzez Sędziszów, a obecnie pełniący funkcję trzeciorzędą – prowadzący wąwozem obok kaplicy Matki Boskiej Bolesnej w kierunku Wielopola Skrzyńskiego, Ropczyc i Sędziszowa. Drugorzędną rolę pełni również szlak prowadzący przez Godową, Żyżnów, Domaradz i Brzozów (doliną Stobnicy) do Sanoka.

Znaczenie posiada także droga przebiegająca przez Wysoką Strzyżowską, Węglówkę i Korczynę do Krosna. Inne drogi wychodzące ze Strzyżowa mają znaczenie wyłącznie lokalne.

Początki Strzyżowa, który powstał na skrzyżowaniu ważnych dróg, sięgają odległych czasów. Nie jest znana data jego lokacji. Pierwsza wzmianka o Strzyżowie pochodzi z 1279 r. Została ona zamieszczona w dokumencie legata papieskiego Filipa i dotyczyła płacenia dziesięciny. Możliwe, że wieś ta należała początkowo do klasztoru cystersów w Koprzywnicy, gdyż dziesięcina z tej miejscowości w połowie należała wprost do wspomnianego klasztoru, a w połowie do parafii w Dobrzechowie, miejscowości, stanowiącej posiadłość cystersów koprzywnickich.

Nie wiadomo dokładnie, kiedy powstała parafia strzyżowska. W 1335 r. występuje ona już w rachunkach świętopietrza. Na podstawie tych danych można szacować wielkość parafii w połowie XIV wieku na około 270 mieszkańców. Z faktu, że połowa dziesięciny ze Strzyżowa należała jeszcze w 1376 r. do plebana dobrechowskiego można wyciągnąć wniosek, iż parafia strzyżowska została wydzielona ze starszej, dobrechowskiej.

W połowie XIV wieku Strzyżów nie miał jeszcze charakteru miejskiego. Również w roku 1373 w aktach sądowych miejscowość ta została określona terminem „haereditas”, którego nie da się odnieść do miasta. Jednak już w latach 1397-98 w aktach grodzkich bieckich pojawił się Bartosz Poszman, mieszczanin strzyżowski z czego wynika, że Strzyżów był już wtedy miastem. Datę lokacji miasta Strzyżowa należy upatrywać w okresie pomiędzy 1373 a 1397-1398 rokiem.

W 1373 r. właścicielem Strzyżowa był Adalbert (czyli Wojciech). W 1407 r. dziedzicem miasta był niejaki Piotr, a w kilkanaście lat później Pakosław (który pisał się „ze Strzyżowa” lub Strzyżowski, a także „z Czudca”). Wynika z tego, że Strzyżów i Czudec miały tego samego właściciela (co wielokrotnie powtarzało się również w czasach późniejszych). Spadkobiercami Pakosława (Pakosza) byli Jan i Mikołaj, dziedzice Strzyżowa i Czudca, którzy w 1462 r. dokonali podziału majątku. Mikołaj wykazał dużą aktywność gospodarczą w zakresie obrotu ziemią. Osiągnął też znaczne sukcesy w karierze urzędniczej i służbie dyplomatycznej. Pełnił funkcję kasztelana wiślickiego i starosty bieckiego oraz posła z ramienia króla do Turcji. Jan i Mikołaj byli dziedzicami Strzyżowa również w czasach Jana Długosza. Bracia należeli do rodziny szlacheckiej, która w XVI wieku przyjęła nazwisko Strzyżowskich. W 1494 r. w źródłach historycznych pojawił się Gabriel z Czudca, brat Jana ze Strzyżowa. W związku z posłowaniem Mikołaja Strzyżowskiego do Turcji pozostaje fakt wdarcia się w jego dobra braci Jana i Gabriela z Czudca i zajęcia przez nich połowy Strzyżowa, przedmieścia oraz wsi Glinik i Baryczy, jak również z ostrą interwencją króla Jana Olbrachta w obronie swego posła. Monarcha zażądał od nich opuszczenia zajętych dóbr w ciągu tygodnia pod klauzulą 100 grzywien.

Pod koniec XV wieku dziedzicami Strzyżowa i Czudca byli wspomniani Jan i Gabriel, którzy w 1499 r. dokonali między sobą podziału dóbr. W tym czasie Strzyżowscy wysunęli się na czoło świeckiej własności ziemskiej, dochodząc równocześnie i do znaczenia politycznego.

Gabriel Strzyżowski w 1524 r. zastawił swoją część Strzyżowa, a także *castrum et oppidum Czudec* Januszowi Swirczowskiemu, kasztelanowi wiślickiemu, staroście ropczyckiemu.

W 1533 r. jako współwłaściciel Strzyżowa pojawił się Feliks Wielkopolski. W 1555 r. schedą po Mikołaju Strzyżowskim podzielona została między wdowę po nim – Zofię z Sepichowskich oraz Stanisława Bączalskiego.

Pod koniec XV wieku jedno z przedmieść strzyżowskich znajdowało się w rękach Macieja Szczepieckiego. Nie zachował się dokument, na mocy którego Strzyżów otrzymał prawa miejskie, ale bardzo wiele informacji daje nam interpretacja zapisów zawartych w dokumencie z 1480 roku, który zgodnie z intencją właścicieli miał pomóc odbudować się miastu po pożarze. Taka forma wspomaganie miasta po pożarze znana już była także wcześniej. Już w 1415 r. w mieście istniała komora celna, która miała charakter prywatnego myta. W zapisce sądu ziemskiego pilzneńskiego z 1419 r. występuje wójt dziedziczny Strzyżowa. W pomniejszych czasach funkcja ta zanikła. Istniał w mieście urząd wójta sądowego. Właściwym organem rządzącym była rada miejska poszerzona o starszych cechowych, czyli cechmistrzów. Organ ten podejmował chwały, które miały moc prawa w mieście a właściciele je aprobowali i zobowiązywali się ich nie uchylać. W rękach rady znajdował się właściwy zarząd miasta.

Głównym uprawianym w Strzyżowie rzemiosłem (od początków istnienia miasta) było sukiennictwo. O jego randze w Strzyżowie świadczy fakt przystąpienia miasta w 1487 r. do układu cechów sukienniczych z 11 miast Pogórza Karpackiego (Biecz, Krosno, Nowy Sącz, Tarnów, Pilzno, Jasło, Ropczyce, Wielopole, Ciężkowice i Czehów) w celu wspólnego zwalczania pośrednictwa kupieckiego w handlu wełną i przestrzegania rygorów nauki rzemiosła.

Już w 1491 r. w Strzyżowie uformował się obok cechu sukienniczego związek czeladników sukienniczych. Tego typu organizacje czeladnicze w XV w. były jeszcze nieliczne, co potwierdza duże znaczenie sukiennictwa w życiu gospodarczym tego miasta. Równolegle działali w Strzyżowie przedstawiciele innych rzemiosł: rzeźnicy, kuśnierze, garncarze, szewcy, kołodzieje, kapelusznicy, krawcy, kowale a nawet złotnicy. Najbardziej dochodowy w mieście był handel tekstylny i korzenny. Handlowano tu również zbożem, miodem i innymi trunkami (m.in. winami węgierskimi). O znaczeniu handlu dla miasta świadczy troska o mosty i drogi.

Do istniejącej w Strzyżowie parafii oprócz miasta należało też kilka sąsiednich wsi: Brzeżanka, Gbiska, Łętownia, Tropie, Żarnowa i Żyznów.

W poł. XVI w. do Strzyżowa dotarły nowinki religijne. W latach 1550-1556 kościół parafialny był zamieniony na zbór protestancki. Ponownie konsekrowany p.w. Bożego Ciała został dopiero w 1611 r. Nie wiadomo czy w Strzyżowie byli arianie, natomiast pewnym jest, że działał tu Kaliwiński kaznodzieja – Jakub ze Strzyżowa, wyklęty w 1558 r.

W Strzyżowie prawdopodobnie od początków XV w. istniała obok kościoła farnego szkoła parafialna. Jej absolwenci, synowie mieszczan strzyżowskich podejmowali dalszą naukę m. in. na Akademii Krakowskiej – w XV wieku odnotowano 14, a w XVI w. – 37 żaków ze Strzyżowa.

W mieście istniało również bractwo kapłańskie dla Strzyżowa i okolicy złożone w latach 1471-1488, które skupiało pewną liczbę duchownych.

W średniowieczu Strzyżów zamieszkiwała ludność polska a nazwiska niemieckie należały wówczas wśród mieszczan do rzadkości.

Sytuacja gospodarcza i polityczna Strzyżowa nie poprawiała się i w wiekach następnych. Na początku XVII w. miasto nadal miało dwóch właścicieli. Połowa miasta należąca do Feliksa Wielopolskiego, w 1 poł. XVII w. należała do Stanisława Wielopolskiego. Właścicielem drugiej połowy był Stanisław Bączalski, który pojawił się tu już w XVI w. W 1625 r. po śmierci Stanisława Bączalskiego, Stanisław Wielopolski stał się właścicielem całego Strzyżowa wraz z dwoma przedmieściami i folwarkiem młyńskim. W 1630 r. dobra te przejęli jego synowie: Krzysztof, Stanisław, Samuel i Aleksander Wielopolscy. W rękach tej rodziny Strzyżów pozostawał długie lata. Wśród jego właścicieli występują m.in.: Jan Wielopolski, starosta biecki (1651, 1657, 1678, 1684), Maria Wielopolska (1715), Hieronim Wielopolski (1746).

Podział miasta na części należące do różnych właścicieli wpływał w znacznym stopniu na działalność samorządu miejskiego oraz na elekcję wójta, burmistrza, rajców i ławników. Powodowało to liczne utrudnienia i komplikacje – m.in. podczas wyboru do ławy miejskiej w Strzyżowie w 1612 r. z ramienia dzierżawcy połowy miasta należącego do Stanisława Wielopolskiego wybrano wójta i trzech ławników, a Stanisław Bączalski, właściciel drugiej części miasta wybrał dwóch ławników. Pozostałych dwóch wybrano z ramienia wójta i całej społeczności miejskiej. W tych czasach wójta wybrali na przemian Bączalscy i Wielopolscy (lub ich oficjalności). Natomiast w czasie, gdy Strzyżów miał już tylko jednego właściciela, z ramienia dziedzica, przy obecności dzierżawcy, wybierano 4 rajców, a burmistrza powoływała społeczność miejska. W ważnych sprawach zbierał się sąd pełny, w którym obok wójta i ławy uczestniczyli także rajcy i mistrzowie cechowi.

W miastach takich jak Strzyżów ludność utrzymywała się z rolnictwa i rzemiosła. W 1608 r. w mieście tym istniały cechy: krawców, sukienników, szewców, kuśnierzy, tkaczy, kowali i garncarzy. W 1610 r. było tu 8 różnych cechów. Działalność swą opierały na dawniejszych statutach. Niektóre z rzemiosł zanikały (m.in. kuśnierstwo), a pojawiały się nowe. W 1671 r. istniał także w Strzyżowie cech wielki skupiający ślusarzy, złotników, kotlarzy, bloniarzy, bednarzy, kołodziejów, stelmachów, stolarzy, tokarzy, snycerzy, siodlarzy, rymarzów i powroźników. Do zamożnych mieszczan należeli młynarze oraz balwierzy, który w 1605 r. kupił od Stanisława Bączalskiego łąnię miejską. Przez pewien czas mieszkali w Strzyżowie miecznicy wykonujący białą broń palną na potrzeby okolicznej szlachty. Funkcjonował tu też warsztat wytwarzający broń palną, saletrę oraz proch strzelniczy. Dużym powodzeniem w sąsiednich miastach cieszyły się wyroby strzyżowskich złotników. Wyroby te znane były zwłaszcza w XVIII w.

W poł. XVII w. w Strzyżowie zostało tylko dwóch sukienników, dwóch krawców, dwóch szewców, dwóch płócienników, jeden kowal, bednarz i kuśnierz. Brak było występujących tu wcześniej balwierzy, kołodziejów, ślusarzy i mieczników.

Sytuacja poprawiła się w wieku XVIII, bowiem, według inwentarza w 1747 r., w Strzyżowie żyło 13 piekarzy, 8 rzeźników, 26 tkaczy i 8 szewców. Do cechu krawieckiego należeli kuśnierze i sukiennicy, do kowalskiego, zwanego także wielkim, ślusarze, siodlarze, miecznicy, kołodzieje i garncarze.

W Strzyżowie, podobnie jak w sąsiednich miasteczkach, nie było kupców grosistów (hurtownicy, występowali np. w Bieczu), a handel ograniczał się głównie do zaspokajania potrzeb rynku lokalnego. Nie udawały się starania właścicieli miasta, aby ten handel ożywić. M.in. Jan Wielopolski starał się o prawo składu wina w Strzyżowie i nawet uzyskał w grudniu 1648 r. wprowadzenie tego postulatu do instrukcji posłów krakowskich, jednak na tym się skończyło.

W mieście przeważał handel kramarski, a jedynie czas jarmarków powodował ożywienie wymiany towarowej. Z przekazów źródeł wynika, że handlowano głównie piwem i gorzałką, która kupowali przede wszystkim karczmarze z okolicznych wiosek. Handlowano również bydłem, które zakupywano w odległych okolicach.

Król Jan III Sobieski, na prośbę Jana Wielopolskiego, zezwolił na odbywanie w Strzyżowie 4 jarmarków rocznie: w niedzielę po trzech królach, w niedzielę Laetare (w pierwszą niedzielę po Wielkanocy), w drugą niedzielę po Wielkanocy i w Święto Apostołów Piotra i Pawła. Targi odbywały się w poniedziałki.

W połowie XVII w. dużą rolę w gospodarce miasta odgrywali Żydzi, którzy stanowili wtedy prawie 2/3 ludności. Posiadali oni tutaj kahał, synagogę oraz szkołę i przejęli prawie całkowicie w swoje ręce handel.

Strzyżów był w swej historii wielokrotnie niszczone przez różne wojska. Najgorszy pod tym względem był wiek XVII. W latach 1642-1649 szczególnie częste były przemarsze wojsk polskich. Chorągwie wojskowe ścigały od mieszczan opłaty, rekwirowały żywność i paszę dla koni, a także niszczyły dobytek mieszczan. W 1648 r., według oszacowania mieszczan, żołnierze poczynili w Strzyżowie szkody na około 1000 zł. Szczególnie ciężki był dla miasta rok 1650 kiedy przez Strzyżów przeszło 26 chorągwi, które pobrały stację i wyrządziły szkody ocenione na sumę 1920 zł. Oprócz tych nieszczęść miasto dotknęła w 1652 r. zaraza, szerząca się na Podgórzu, w wyniku której dużo ludzi wymarło, a 30 domów całkowicie opustoszało. Tak wyniszczone miasto w 1657 roku zostało najechane i doszczętnie spalone przez wojska księcia siedmiogrodzkiego Jerzego Rakoczego. Część mieszkańców Strzyżowa została wtedy wymordowana i pochowana w Żarnowej, w miejscu upamiętnionym później specjalnym obeliskiem. Z pożaru ocalał jedynie murowany kościół parafialny. Staraniem Jana Wielopolskiego został on w 2 poł. XVII w. odbudowany z całkowitym przekształceniem wnętrza. W późniejszych latach miasto nadal łupiły przechodzące chorągwie wojskowe. Szczególnie wielkie były szkody uczynione w czerwcu 1661 r. przez wojska hetmana koronnego, dowodzone przez chorążego Teterę. Wyceniono je na ponad 800 zł. Niekarne oddziały wojskowe krzywdziły nie tylko mieszczan, lecz również dworskich oficjalistów – m.in. w 1660 r. został ciężko pobity przez żołnierzy z chorągwi kozackiej Kruszelnickiego zarządca dóbr strzyżowskich – Sebastian Dalewiński. Zniszczenia przyniosły również przemarsze wojsk polskich i szwedzkich podczas wojny północnej.

Prawdziwą plagą dla miast o drewnianej w większości zabudowie, jakim był Strzyżów, były liczne pożary, odnotowane kolejno w latach: 1421, 1465, 1471, 1515, 1583, 1595, 1605, 1657, 1746 (i późniejszy – w 1895 r.). Odbudowa wielokrotnie niszczonego miasta trwała długo. Jeszcze w 1747 r. w Strzyżowie było aż 69 pustych placów. W 2 poł. XVIII w. częściowo odbudowano miasto, ożywił się trochę handel i wzrosła zamożność jego mieszkańców. Proces ten zahamowały wydarzenia związane z konfederacją barską i I rozbiorem Polski – już w czerwcu 1772 r. do Strzyżowa wkroczyły wojska austriackie. Dla miasta, podobnie jak dla całej Małopolski, rozpoczął się blisko 150-okres niewoli. Strzyżów wraz z całą okolicą wszedł w skład utworzonego w 1782 r. cyrkułu lubelskiego, a potem od 1790 r. – jasielskiego.

U schyłku XVIII w. Strzyżów był własnością rodziny Radziwiłłów z Klecka. W początkach XIX w. był już w posiadaniu Ignacego Skrzyńskiego. W rękach tej rodziny pozostawał przez długie lata. Jako właściciele Strzyżowa figurują: J. Zaręba-Skrzyński (1855), Ignacy Skrzyński (1872), Konstancja ze Skrzyńskich Wołkowska (1886), Ignacy Wołkowicki (1905).

Miasto to w XIX w., tak jak i wcześniej, miało rolniczo – rzemieślniczy charakter. W tych czasach funkcjonowały dwa cechy – cech szewców i cech wielki. Cech szewców istniał od 1671 r. i zachował swą odrębną organizację do końca okresu rozbiorowego. Cech wielki skupiał rzemieślników różnych zawodów: kowali, ślusarzy i stolarzy. W 1941 r. najliczniejszą grupę tworzyli tu kowale i stolarze. Cechy do poł. XX w. cieszyły się dużą swobodą działania. Ustawa przemysłowa z dnia 20.XII.1859 r. wpłynęła na reorganizację instytucji cechowych. Wówczas powstały kongregacje, skupiające nie tylko członków cechu, ale też wszystkich wykonujących zawód. Strzyżów posiadał własną kongregację dopiero od 1890 r. rozwój

produkcji fabrycznej i import towarów codziennego użytku z Czech, Austrii, Śląska i Królestwa Polskiego wpłynął ujemnie na funkcjonowanie cechów i rzemiosła. Upadła produkcja bielizny stołowej i lepszych gatunków tkanin. Już w latach 60-tych XIX w. rzemiosło egzystowało tylko dzięki otrzymywanym zapomogom rządowym. Sytuacja gospodarcza w rzemiośle nie uległa zmianie do końca okresu rozbiorowego. Upadek rzemiosła tkackiego był wielką stratą dla całego powiatu strzyżowskiego.

Zabór terenów polskich przez Austrię wywarł duży wpływ na tutejszy handel, bowiem Galicja włączono została do strefy oddziaływania państwa austriackiego. Ten cel miały taryfy celne wydane w 1784 i 1788 r. Na ożywienie handlu wpłynął bez wątpienia fakt wybudowania drogi, która wiodła z Targowisk przez Krosno i Frysztak do Strzyżowa, Czudca i Rzeszowa. Wymiana towarowa oraz skup płodów rolnych były realizowane przede wszystkim na licznych targach i jarmarkach. Pod koniec XVIII w. Strzyżów posiadał przywileje na 12 jarmarków w roku (w tym 4 trydniowe): w poniedziałek po Trzech Królach, 8 lutego (trydniowy), we wtorek zapustny, we wtorek śródpustny (wtorek przed środą popielcową), we wtorek po Wielkanocy, 8 maja (trydniowy), 25 lipca, 14 sierpnia (trydniowy), 8 września, 21 października, 6 listopada i 25 listopada (trydniowy). W oparciu o przywilej z 22 II 1787 r. w Strzyżowie odbywały się we wtorek targi cotygodniowe. Do 1873 r., kiedy to upadły tu jarmarki, licznie odwiedzane były cotygodniowe targi. Na targi spędzano przede wszystkim bydło, konie i nierogaciznę z okolicznych miejscowości.

Handel w mieście znajdował się przede wszystkim w rękach żydowskich. Żydzi zajmowali się handlem obnośnym, prowadzili kramy i sklepy. Zmonopolizowali oni większość obrotu towarowego, skupu płodów i zaopatrzenie pierwszej potrzeby.

Na podstawie zarządzenia z dnia 24 VI 1784 r. organem władzy administracyjnej i sądowiczej obszaru dworskiego był urząd dominialny. Urząd taki funkcjonował również w Strzyżowie. Urzędy dominialne zostały zlikwidowane po utworzeniu starostw powiatowych. W Strzyżowie starostwo i radę powiatową utworzono dopiero 28 IX 1895 r. Już od 1850 r. działał tu sąd powiatowy. W XIX w. działała tu już także poczta.

Istniejąca w Strzyżowie już w średniowieczu szkoła parafialna została w 1818 r. przekształcona w szkołę trywialną. Był tu zatrudniony nauczyciel. W 1867 r. wprowadzono nowy ustrój szkolny, dzięki któremu dotychczasowe szkoły trywialne zastąpiono szkołami ludowymi. Szkolnictwo przeszło pod nadzór i opiekę władz krajowych. W 1873 r. działała w Strzyżowie trzyklasowa szkoła ludowa z jednym nauczycielem, do którego uczęszczało 162 dzieci. Kształceniem dziewcząt zajmował się w mieście zakon felicianek od 1869 r. W 1912 r. w Strzyżowie była szkoła pięcioklasowa, w której uczyło 11 nauczycieli. Dopiero w 1910 r. dzięki staraniom rady miejskiej, zorganizowano w Strzyżowie gimnazjum. Otrzymało ono prawo publiczności, jako gimnazjum realne na rok szkolny 1915.

Na początku XX w. powstała w Strzyżowie spółka oszczędnościowo – pożyczkowa. W 1913 r. liczyła ona już 429 członków, co stanowiło poważną liczbę.

Mieszkańcom Strzyżowa nie obce były uczucia patriotyczne – uczestniczyli oni w konfederacji barskiej w okresie powstania kościuszkowskiego uchwalili podatek, który przekazali walczącym, brali również czynny udział w powstaniu listopadowym oraz styczniowym.

W 1883 r. w mieście zorganizowano uroczystości związane z rocznicą bitwy pod Wiedniem. Dnia 30 VII 1909 r. rada gminna w Strzyżowie, dla utrwalenia pamięci Juliusza Słowackiego, nazwała jego i mieniem dotychczasową ulicę Żarnowską oraz ufundowała dwie tablice ku czci poety.

Bardzo istotny dla Strzyżowa był fakt zamiany drewnianej zabudowy miejskiej (bardzo zagrożonej pożarami) na murowaną na przełomie XIX i XX w. Taki był stan zagospodarowania Strzyżowa wkraczającego w niepodległość w 1918 r.

20 X 1918 r. świętowano tu oficjalnie powstanie wolnej Polski. 5 XI tegoż roku powstała w Strzyżowie Tymczasowa Powiatowa Komisja Likwidacyjna. W ten sposób powiat strzyżowski ukształtował się, jako jednostka odpowiedzialna za rozwój gospodarki, oświaty i kultury.

W styczniu 1932 r. rozporządzeniem Rady Ministrów zniesiono powiat strzyżowski. W 1933 r. natomiast utworzono gminy zbiorowej. Siedziba takiej gminy zbiorowej stał się Strzyżów. W okresie międzywojennym przemysł w Strzyżowie był bardzo słabo rozwinięty. W 1935 r. funkcjonowały tutaj 2 betoniarne, młyn, mleczarnia, 5 piekarni, 2 zakłady rzeźnicze, 2 zakłady poligraficzne, 3 zakłady fryzjerskie, jeden szewski, 6 krawieckich, rymarski, jedna kuźnia, 3 stolarnie. Na terenie miasta działał też browar Ignacego Wołkowickiego. Pewna część mieszkańców miasta utrzymywała się z handlu (w większości narodowości żydowskiej).

Około 1930 r. powstały w mieście nowe murowane budynki użyteczności publicznej: szpital (obecnie znajdują się biura), szkoła, ochronka. W latach 1890-1891 realizowany był projekt budowy linii kolejowych i w czasie wzniesiony został murowany dworzec kolejowy oraz dom zawiadowcy, później powstał drewniano-murowany magazyn stacyjny.

Obok kościoła parafialnego wzniesiono murowany dom parafialny. W tym czasie powstało też sporo kapliczek przydrożnych.

Tragedią dla Strzyżowa, tak jak dla całego kraju, był wybuch II wojny światowej. Okupacja hitlerowska przyniosła ze sobą rozstrzelania, pacyfikację, konfiskaty, aresztowania, wywózki na roboty do Niemiec oraz prawie całkowitą zagładę ludności żydowskiej. W latach 1940-41 Niemcy wykuli w skale (pod Górą Żarnowską) obok stacji kolejowej potężny tunel – wojskowy, schron (wjechać mógł do niego pociąg pancerny). Po wojnie był on wykorzystywany na magazyn.

1 VIII 1944 r. Strzyżów został wyzwolony spod okupacji hitlerowskiej. Podczas tej operacji z Armią Czerwoną współdziałały oddziały Armii Krajowej i Batalionów Chłopskich.

Po wojnie nastąpił rozwój gospodarczy miasta. Powstały nowe zakłady przemysłowe, dające zatrudnienie mieszkańcom Strzyżowa i okolicznych wsi. Początkowo były to małe zakłady: piekarnia, masarnia, betoniarnia. W późniejszych latach powstały tu jednak również duże zakłady przemysłowe. W 1969 r. oddano do eksploatacji Fabrykę Mebli, która w 1973 r. zatrudniała 575 pracowników. W mieście powstała także Cukiernicza Spółdzielnia Inwalidów „Roksana” (w 1973 r. zatrudniała 323 pracowników). W 1972 r. uruchomiono w Strzyżowie Oddział Terenowy Huty „Stalowa Wola”. W tym samym roku rozpoczęła produkcję Wytwórnia Sprzętu Sportowego „Polsport”

5.2.2 KRAJOBRAZ KUTUROWY

Gmina Strzyżów jest jedną z gmin wiejsko – miejskich województwa podkarpackiego,

położoną w południowej jego części, której centralnym punktem jest miasto Strzyżów. Jest gminą przemysłowo – rolniczą, zdominowaną przez dużą ilość małych gospodarstw o niewyspecjalizowanej produkcji rolnej. Gmina położona jest w bardzo interesujących przyrodniczo obszarach województwa podkarpackiego, na terenie Pogórza Strzyżowsko – Dynowskiego. Krajobraz Pogórza charakteryzuje się długimi pasmami wzgórz o wysokości do 250 m. n.p.m. Niski stopień zagrożenia środowiska naturalnego pozwolił zachować tu liczne, cenne zbiorowiska roślinne i bogatą faunę. Obszary o najwyższych wartościach krajobrazowych i ekologicznych są objęte ochroną prawną. Sieć takich obszarów tworzą:

- Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy
- Strzyżowsko-Sędziszowski Obszar Chronionego Krajobrazu.

Przez najciekawsze obszary gminy przebiegają dwa szlaki turystyczne:

Zielony, szlak prowadzi ze Strzyżowa w kierunku południowym przez Godową - Brzeżankę i wchodzi na grzbiet pasma Brzeżanki, gdzie dochodzi czarny szlak turystyczny z Babicy. Stamtąd szlak schodzi do Bonarówki, zaś następnie wchodzi na grzbiet czarnego działu w woj. krośnieńskim;

Czarny, szlak prowadzi z Babicy przez Lubień, Połomię, Działy do Żarnowej, następnie polami schodzi do doliny Stobnicy, aby stromą drogą wspiąć się na Pasma Brzeżanki. Tu czarny szlak turystyczny łączy się ze szlakiem zielonym.

Administracyjnie Gmina Strzyżów graniczy od strony południowej z powiatem krośnieńskim, od wschodu z Gminą Niebylec, od zachodu z Gminą Wiśniowa i Wielopole Skrzyńskie, od północy z Gminą Czudec.

Gmina Strzyżów zajmuje powierzchnię 140 km². Zamieszkuje ją 22.581 mieszkańców. Gmina obejmuje miasto Strzyżów oraz czternaście sołectw: Bonarówkę, Brzeżankę, Dobrzechów, Gbiska, Glinik Charzewski, Glinik Zaborowski, Godową, Grodzisko, Łętownię, Tropie, Wysoką Strzyżowską, Zawadkę, Żarnową oraz Żyznów. W większości z wiosek można napotkać wartościowe pamiątki przeszłości.

Zabudowa Strzyżowa rozciąga się w dolinie Wisłoka spiętej klamrą niewysokich, z rzadka zalesionych wzgórz. Stara część miasta zajmuje niewielkie wzniesienie, przez które przebiega droga wojewódzka nr 988 relacji Babica - Warzyce. Nowe osiedla wychodzą na łagodne, malownicze zbocza i tereny po prawej stronie rzeki. Panoramę miasta oglądać można od strony płn.-wschodniej z linii wzgórz opadających w stronę

wsi Żarnowa. Dawna, w części zabytkowa architektura centrum, nie została zdominowana przez współczesne budynki, toteż układ urbanistyczny Strzyżowa pozostał klarowny i czytelny, a jego małomiasteczkowy charakter odznacza się harmonią i swoistym pięknem. Ważnym elementem w krajobrazie Strzyżowa, którego nie można pominąć jest kapliczka Matki Bożej Bolesnej z ok. 1900 r., wybudowana z charakterystycznej w naszym czerwonej cegły. Usytuowana jest na wzniesieniu na północ od miasta przed lasem Ratośniówki. Przed kaplicą jest płyta kamienna oprawiona w dębowe ramy i zapis, który informuje, że fundatorem był Sebastian Gaworek, strzyżowski malarz. Wewnątrz znajdują się dwa obrazy z I poł. XIX w.: obraz Matki Bożej Różańcowej i Matki Bożej Szkaplerznej. Legenda głosi, że pierwsza kapliczka w tym miejscu została wybudowana w XII w. kiedy Strzyżów został cudownie ocalony „spadł krwawy deszcz, który powstrzymał Tatarów przed wkroczeniem do miasta”. Kapliczka i malowniczy krajobraz wokół niej są inspiracją dla wielu lokalnych artystów, dlatego ten motyw jest jednym z najczęściej spotykanych w ikonografii Strzyżowa.

5.2.3 ZABYTKI NIERUCHOME

Na terenie miasta i gminy Strzyżów zinwentaryzowano w czasie badań terenowych ok. 375 zabytków nieruchomych w postaci: założeń przestrzennych, budynków o funkcji mieszkalnej i użyteczności publicznej, kościołów, kaplic itp. Największe ich skupiska znajdują się w historycznych ośrodku miejskim – Strzyżowie, pozostałe rozrzucone są na terenie gminy. Stanowią one materialne świadectwo historii gminy i posiadają nierzadko wybitne wartości artystyczne.

Na terenie Bonarówki znajduje się 16 zabytków nieruchomych. Najważniejszym obiektem jest cerkiew greko-katolicka p.w. Opieki Matki Boskiej wraz z cmentarzem z nagrobkami grekokatolickimi wraz z starodrzewem. Oprócz nich na liście zabytków znalazły się przydrożne kapliczki, szkoła i domy drewniane.

W Brzeżance istnieje 8 obiektów zabytkowych, są to murowane kapliczki, kaplica-kościół, szkoła i drewniane domy.

Na obszarze Dobrzechowa zlokalizowane jest następne 44 zabytki nieruchome. Są to budowle o charakterze sakralnym: Zespół Kościoła par. p.w. św. Stanisława Biskupa, do terenu kościelnego przylega cmentarz na którym w 1834 r. wybudowano ufundowaną przez Franciszka Ksawerego Skrzyńskiego murowaną kaplicę cmentarną w stylu neogotyckim. Na frontonie znajduje się herb Zaremba, a w podziemiu grobowiec Skrzyńskich i Koźmianów. Kościół i cmentarz otoczone są starodrzewem. Również i w Dobrzechowie znajdują się kapliczki przydrożne oraz budowle o charakterze mieszkalnym: domy, dawna zabudowa dworska i przemysłowa ważną inwestycją dla Dobrzechowa jak i dla całej okolicy była budowa cegielni, którą uruchomiono w 1870 r., a następnie rozbudowano w latach 1895-1897 rozbudowano dostosowując do napędu parowego i zmechanizowanych urządzeń produkcyjnych. Był to jedyny zakład produkcyjny w tej okolicy, który dawał zatrudnienie nie tylko mieszkańcom Dobrzechowa ale i okolicznych wsi. Inną zasługą cegielni były zmiany w budownictwie, wiele budynków mieszkalnych i gospodarczych w okolicach Strzyżowa zostało pokrytych dachówką dobrzechowską.

W obrębie wsi Gbiska, Glinik Charzewski, Glinik Zaborowski znajduje się następnych 18 obiektów zabytkowych, głównie kapliczek przydrożnych.

W Godowej zinwentaryzowano kolejnych 26 zabytków nieruchomych. Są to przede wszystkim niewielkie budowle o charakterze sakralnym: kaplica mszalna, kapliczki oraz obiekty mieszkalne: domy, zagrody oraz pozostałości zespołu folwarcznego z dawną rzadcówką.

Na obszarze Grodziska znajduje się kościół z lat 50-tych XX w. a w Łętowni i Tropi znajduje się 14 zabytków nieruchomych głównie w postaci przydrożnych kapliczek.

Następnie w Wysokiej Strzyżowskiej znajduje się 55 obiektów zabytkowych. Są to budowle o charakterze sakralnym: kościół, kapliczki oraz mieszkalnym: drewniane domy, zagrody oraz zespół folwarczny.

W obrębie miejscowości Żyznów, Żarnowa i Zawadka zinwentaryzowano kolejnych 45 zabytków nieruchomych. Są to głównie przydrożne kapliczki, drewniane domy. Największym obiektem jest założenie dworskie Bylickich w Żyznowie oraz kościół p.w. Przemienienia Pańskiego i św. Barbary z 1862 r., którego decyzję o budowie podjęto, gdy okazało się że kaplica p.w. Św. Barbary, w której dotychczas odbywały się nabożeństwa, ze względu na zły stan musi być rozebrana. W miejscu kaplicy stoi dziś ceglana kapliczka św. Barbary, przeszklona ostrołukowymi oknami z kopią figurki św. Barbary. Nowy kościół wzniesiono z kamienia rzecznego. Pierwotnie pokryty był gontem, który w 1912 r. zamieniono na blachę. W 1928 r. dodano ołtarz boczny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa zakupiony przez państwa Bylickich i parafian. W górnej części

fasady frontowej nad drzwiami znajduje się figura Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus. Od strony zachodniej jest zakrystia z dobudowanym do niej w 1924 r. babińcem. W latach 2009-2010 w kościele przeprowadzono remont elewacji, wymieniono witraże a wewnątrz pomalowano.

W obrębie miasta Strzyżów zinwentaryzowanych zostało 149 nieruchomości obiektów zabytkowych. Wśród zabytków znajdują się budowle o charakterze sakralnym: kapliczki, kościół parafialny wraz z otoczeniem, zespół klasztorny, dawna Synagoga, rezydencjonalny zespół dworski następnie mieszkalnym: domy, kamienice przyrynkowe, dwa zespoły dworskie oraz użytkowym: karczma, browar, szpital, dworzec kolejowy, rogatka miejska itd. W latach 60-tych i 70-tych zostały przekształcone i całkowicie przebudowane budynki „Sokoła” oraz Gimnazjum.

5.2.4 ZABYTKI RUCHOME

Na terenie gminy Strzyżów znajdują się cenne zbiory zabytków nieruchomości stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych. Wszystkie te zabytki figurują w rejestrze zabytków Wojewódzkiego Podkarpackiego Konserwatora Zabytków i są objęte ścisłą opieką konserwatorską.

Największy zespół zabytków ruchomych stanowi wyposażenie późnogotyckiego kościoła parafialnego w Strzyżowie. Do chwili rozbiorów kościół był nieustannie wzbogacany. W czasach józefińskich został pozbawiony swego bogatego wyposażenia. Zmniejszono liczbę ołtarzy a na ścianach pozostawiono jedynie cztery epitafia: obok zakrystii epitafium Kaspra Stanisławskiego, podczaszego sanockiego (+ 1656), po prawej stronie prezbiterium epitafium Ks. Adama Augustinusa (+1636), Teresy Dydyńskiej (+1844) i Reginy Bączalskiej z Jedlicza (+1630). Ołtarz główny pochodzi z XVIII w. W polu głównym krucyfiks z I połowy XVII w, po bokach rzeźby św. Jana Ewangelisty i św. Kazimierza Królewicza. Tabernakulum rokokowe z XVIII w. z kolumnkami. Po prawej stronie przed prezbiterium ołtarz Niepokalanego Poczęcia NMP z połowy XVII w. W centrum obraz: Matka Boża Niepokalanie Poczęta, przedmiot szczególnego kultu od wieków; zasłaniany obrazem Matki Bożej Szkaplerznej. Po stronie lewej ołtarz Serca Jezusowego z XVII w. W zwieńczeniu święci Leonard i Jacek i Serce Jezusa. W centrum wizja św. Marii Magdaleny Alacoque, obraz namalowany przez Jana Tabińskiego (XIX w.) a w zwieńczeniu obrazy św. Franciszka i Dominika, współczesne ołtarzowi, ale przemalowane. W prawej nawie ołtarz św. Anny z obrazem świętej, malowany również przez Jana Tabińskiego. Po bokach figury św. Alojzego Gonzagi i św. Jana Kantego. U góry obraz św. Joachima, a obok figury Chrystusa i św. Elżbiety. W nawie lewej ołtarz Matki Bożej Różańcowej z początku XX w., wybudowany staraniem Ks. Augusta Nalika. W centrum ołtarza figura MB Różańcowej z końca XIX w., wykonana w Krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. Po lewej stronie figura św. Katarzyny Sienieńskiej, powyżej obraz św. Franciszka obok którego stoją figury św. Barbary i św. Elżbiety. Przy pierwszych filarach – po prawej stronie ołtarz św. Andrzeja Boboli z XVIII w., z obrazem świętego namalowanym przez Stanisława Jakubczyka w 1941 r.; po lewej ołtarz św. Rodziny, także z XVIII w. z obrazem św. Rodziny, wymalowanym przez Jana Tabińskiego. Na drugich filarach wiszą obrazy św. Stanisława i św. Wojciecha, ofiarowane kościołowi przez Stanisława Bączalskiego z Jedlicza w r. 1607. Przy filarze ambona drewniana, barokowa, w prawej nawie chrzcielnica kamienna z XV w., przykryta drewnianą pokrywą z okresu późniejszego. Najstarsze obiekty związane z architekturą kościoła to dwa kamienne piętnastowieczne portale, z zachowanymi drzwiami z zamkiem umieszczonymi pomiędzy prezbiterium a zakrystią. Kolejną ważną, a zarazem najliczniejszą grupą obiektów, siedemnastowieczne dzieła sztuki, do których należą ambona, chrzcielnica, tablice epitafijne, ołtarze i obrazy. Wyposażenie wnętrza uzupełnia dziewiętnastowieczny malarski wystrój świątyni, treściach patriotyczno-religijnych, autorstwa rzeszowskiego artysty Jana Tabińskiego. Zarówno najstarsze piętnastowieczne elementy wyposażenia jak i powstałe w kolejnych okresach historycznych przedstawiają przekrój fundatorskiej działalności duchowieństwa oraz świeckich darczyńców związanych ze strzyżowską świątynią. Równocześnie są świadectwem zmian zachodzących w społecznej mentalności, mającej swoje odzwierciedlenie w formalnym wyrazie sztuki sakralnej.

Drugi ważny zespół zabytków ruchomych znajduje się wewnątrz neogotyckiego kościoła w Wysokiej Strzyżowskiej. W skład oryginalnego neogotyckiego wyposażenia kościoła wchodzi 3 drewniane ołtarze, dębowe ławki, stalle, ambona, chrzcielnica, konfesjonały i drewniany krucyfiks. Ołtarz główny św. Józefa w prawym ramieniu transeptu ołtarz Matki Boskiej Różańcowej z płaskorzeźbą Matki Boskiej Różańcowej pośrodku i z figurami Katarzyny Sienieńskiej i św. Jacka po bokach. W lewym ramieniu transeptu ołtarz Serca Pana Jezusa z płaskorzeźbami Serca Pana Jezusa po środku i figurami św. Kazimierza i św. Stanisława Kostki po bokach. Na terenie Gminy Strzyżów występują inne obiekty nie wpisane do rejestru a poniżej znajduje się tabela prezentująca zabytki ruchome z terenu gminy Strzyżów.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Zabytek ruchomy	Nr	Data wpisu
1.	BONARÓWKA	Cerkiew greko-katolicka p.w. Opieki Matki Boskiej w Bonarówce	Obramowanie ikon – fragment dawnego ikonostanu, późnorenesansowe z 1664 r. będące elementem wyposażenia dawnej cerkwi greko-katolickiej obecnie kościoła filialnego w Bonarówce	B-249	25.06.2008
2.	WYSOKA STRYŻÓWSKA	Kościół par. p.w. św. Józefa w Wysokiej Strzyżowskiej	Wyposażenie i wystrój kościoła parafialnego p.w. św. Józefa w Wysokiej Strzyżowskiej	B-196	28.06.07
3.	STRYŻÓW	Zespół kościoła par. p.w. MB Niepokalanie Poczętej i Bożego Ciała w Strzyżowie	Wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. MB Niepokalanie Poczętej i Bożego Ciała w Strzyżowie	B-108	3-.08.2004
4.	DOBRZECHÓW	Zespół kościoła par. p.w. św. Stanisława Biskupa	Wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. św. Stanisław Biskupa	B-27	20.06.2001

5.2.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Na terenie gminy Strzyżów zlokalizowanych jest 135 stanowisk archeologicznych znajdujących się w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (ANEKS 1). Są to głównie pozostałości po osadnictwie określone jako: osada, ślad osadniczy, czy też punkt osadniczy. Stanowiska te świadczą o zasiedleniu obszaru dzisiejszej gminy w okresie pradziejowym. Chronologię osadnictwa na terenie gminy Strzyżów można określić ramowo – od młodszej epoki kamienia (neolit), poprzez epokę brązu, okres wpływów rzymskich do wczesnego, a następnie późnego średniowiecza.

Wszystkie wyróżnione obszary stanowisk archeologicznych podlegają ochronie konserwatorskiej i prawnej zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszystkie roboty ziemne (takie jak budowy, roboty instalacyjne, gazociągi, wodociągi, kanalizacje, kable energetyczne i telefoniczne, rowy melioracyjne, tworzenie nowych wybieżysek kruszywa i wysypisk śmieci) w obrębie stanowisk archeologicznych i ich sąsiedztwie, muszą być uzgadniane z Podkarpackim Konserwatorem Zabytków i prowadzone (wraz z ich dokumentacją) na koszt inwestora, pod nadzorem specjalisty. Naruszenie stanowiska archeologicznego jest możliwe tylko po wcześniejszym przebadaniu tegoż na koszt inwestora, po uprzednim uzyskaniu pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Co ważne, o każdorazowym znalezisku archeologicznym należy informować Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5.2.6 ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH

Początki gromadzenia zabytków, eksponatów muzealnych na terenie Strzyżowa miały miejsce pod koniec lat 50-tych XX wieku. Mieszkańcy oddawali swoje rodzinne pamiątki, dokumenty, przedmioty codziennego użytku chcąc je ocalić od zapomnienia, przekazać ich historię oraz wzbogacić wiedzę o ziemi strzyżowskiej, żeby pamięć o nich została przekazana młodszemu pokoleniom. Początkowo eksponaty były gromadzone w Izbie Pamięci, urządzonej przy Liceum i Gimnazjum w Strzyżowie. Następnie znalazły się one w Społecznym Muzeum Regionalnym TMZŚ (od 1972 roku). Od stycznia 2012 roku wszystkie eksponaty znajdują się w Muzeum Samorządowym Ziemi Strzyżowskiej im. Zygmunta Leśniaka.

Wśród zbiorów znajduje się kilka tysięcy eksponatów o wysokiej wartości muzealnej z następujących dziedzin: paleontologia, archeologia, historia, archiwalia, kultura materialna, sztuka oraz etnografia.

Do zabytków archeologicznych należą artefakty znalezione w okolicach Strzyżowa świadczące o istnieniu osadnictwa na naszych ziemiach w okresie epoki kamienia gładzonego, następnie w epoce brązu i okresie wpływów rzymskich oraz w czasach wczesnego i późnego średniowiecza. Wśród zbiorów historycznych znalazły się broń biała, następnie monety, a wśród nich te najstarsze – denar rzymski (II w. n.e.), denar krzyżowy (XI w.) oraz cała kolekcja polskich monet z okresu XIV-XVII wieku, a także duża kolekcja banknotów z okresu XIX-XX wieku. Z okresu II wojny światowej pochodzi szereg eksponatów – dokumenty osobiste, medale, mundury, militaria. Wśród archiwaliów znajduje się spora ilość dokumentów historycznych – sądowych, urzędowych, szkolnych, które stanowią bardzo cenne źródło dla prowadzenia badań nad dziejami Strzyżowa. Zbiory prezentujące kulturę materialną stanowią zabytkowe meble, wyroby miejscowego rzemiosła, fajki z okresu XVIII – pocz. XX w., następnie zbiór książek z okresu XVII-XIX wieku oraz czasopisma z początku XX wieku. Do zbiorów etnograficznych należą przedmioty i urządzenia stosowane w gospodarstwach rolnych i domowych, narzędzia do pracy, przedmioty codziennego użytku. W zbiorach sztuki regionalnej znajduje się ok. 200 prac. Są to obrazy olejne na płótnie, akwarele, grafiki, rysunki, rzeźby, wykonane głównie przez miejscowych twórców.

5.3 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

Na terenie gminy Strzyżów znajduje się 36 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (stan na 30.10.2010 r.). Są to obiekty m.in. o charakterze sakralnym: cerkiew, zespoły kościołów, kapliczki; dworskim: zespoły dworskie oraz użytkowym: domy, zagrody. Wszystkie te obiekty znajdują się pod ścisłą ochroną konserwatorską. Poniższa tabela przedstawia wszystkie obiekty z terenu gminy Strzyżów znajdujące się w rejestrze Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Poniżej znajduje się tabela prezentująca zabytki nieruchome objęte ochroną konserwatorską z terenu gminy Strzyżów.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu
1.	BONARÓWKA	Cerkiew greko-kat. p.w. Opieki Matki Boskiej ze starodrzewem		1841	A-1260 A-584 31.05.2011	22.04.1993
3.	DOBRZECHÓW	Kościelisko z pomnikiem nagrobnym	dz. nr 1008/1 o pow. 29 a 46 m ²	XIV	A-1035	25.07.1979
4.	DOBRZECHÓW	Kościół z otoczeniem wraz z elementami roślinnymi i terenowymi w zespole kościoła par. p.w. Św. Stanisława Bpa		1888-1893	A-1045 A-583 31.05.2011	11.09.1979
5.	DOBRZECHÓW	Ogrodzenie w zespole kościoła par. p.w. Św. Stanisława Bpa		pocz. XX	A-1045 jw.	11.09.1979
6.	DOBRZECHÓW	Aleje w zespole kościoła par. p.w. Św. Stanisława Bpa	z zagajnikiem na stoku wzgórza	XVII	A-1045	11.09.1979
7.	DOBRZECHÓW	Kapliczka dworska z otoczeniem (d.p.gr. 1134 i p b nr 6) w pozostałościach zespołu folwarcznego		1835	A-1139	25.10.1983
8.	GODOWA	Dom w zagrodzie	obok Szkoły Podstawowej, nr 261	1918-1919	A-1058	15.02.1980
9.	GODOWA	Stajnia w zagrodzie	nr 588	1918-1919	A-1058	15.02.1980
10.	STRZYŻÓW	Kościół par. p.w. MB Niepokalanie Poczętej i Bożego ciała		1401	A-1039 A-547 07.04.2011	09.08.1979
11.	STRZYŻÓW	Mur ogrodzenie w zespole kościelnym			A-401	23.02.2011

12.	STRZYŻÓW	Dzwonnica w zespole kościelnym		XV	A-1039 (przepisany do A-547)	09.08.1979
13.	STRZYŻÓW	Ogrodzenie w zespole kościelnym		XVII (?)	A-401	23.02.2010
14.	STRZYŻÓW	Plebania w zespole kościelnym		1884	A-1039 (przepisany do A-547)	09.08.1979
15.	STRZYŻÓW	Starodrzew przy kościele			A=1039 j.w.	
16.	STRZYŻÓW	Dom parafialny w zespole kościelnym		ok. 1930	A-401	23.02.2010
17.	STRZYŻÓW	Bożnica (teren wpisu obejmuje ob. część działki pod obecnym bud. GS-u przy Rynku)	ul. Przecławczyka 6	2 poł. XVIII	A-286	30.06.1960
18.	STRZYŻÓW	Dom Wójtowski	Rynek 28	1600	A-324	27.04.2010
19.	STRZYŻÓW- GODOWA	Dwór	ul. Modrzewiowa	ok. 1786	A-349	10.04.1968
20.	STRZYŻÓW	Pozostałości parku w zespole dworskim		XVIII	A-349	10.04.1968
21.	STRZYŻÓW	Pałac	ul. Sobieskiego	k. XIX	A-1126	25.11.1982
22.	STRZYŻÓW	Piwnica w zespole pałacowym		pocz. XX	A-1126	25.11.1982
23.	STRZYŻÓW	Park krajobrazowy ze stawami w zespole pałacowym			A-1126	25.11.1982
24.	STRZYŻÓW	Tunel schronowy w zespole schronowym dla pociągu sztabowego			A-423	08.10.2010

25.	STRZYŻÓW	Tunel instalacyjny w zespole schronowym dla pociągu sztabowego			A-423	08.10.2010
26.	STRZYŻÓW	Schron zaplecza technologicznego z bet. zbiornikiem wody w zespole schronowym dla pociągu sztabowego			A-423	08.10.2010
27.	STRZYŻÓW	Pozostałości boczniczy kolejowej przy ul. Tunelowej w zespole schronowym dla pociągu sztabowego			A-423	08.10.2010
28.	WYSOKA STRZYŻOWSKA	Kościół par. p.w. Św. Józefa z otoczeniem	dz. 844, 842/1, 841, cz. dz. nr 840/2	1912	A-179	31.10.2006
29.	ŻARNOWA	Obelisk – kapliczka na kopcu			A-209	15.03.1971
30.	ŻYZNÓW	Pałac w zespole pałacowym w granicach historycznego założenia		1 poł. XIX	A-1068	04.12.1980
31.	ŻYZNÓW	Oficyna i wozownia w zespole pałacowym w granicach historycznego założenia (dawne stajnie, bud. gosp.)		1 poł. XIX	A-1068	04.12.1980
32.	ŻYZNÓW	Wozownia tzw. „Andrzejówka” w zespole pałacowym w granicach historycznego założenia		1 poł. XIX	A-1068	04.12.1980
33.	ŻYZNÓW	Fontanna w zespole pałacowym w granicach historycznego założenia		ok. poł. XIX	A-1068	04.12.1980
34.	ŻYZNÓW	Brama ogrodzeniowa w zespole pałacowym w granicach historycznego założenia		l. 20 XIX	A-1068	04.12.1980
35.	ŻYZNÓW	Park krajobrazowy w zespole pałacowym w granicach historycznego założenia (z dawnym sadem i warzywniakiem)		przed 1877	A-1068	04.12.1980
36.	ŻYZNÓW	Czworak w zespole pałacowym w granicach historycznego założenia rozbudowany na podstawie decyzji Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego	nr 132		A-1068	04.12.1980
37.	ŻYZNÓW	Czworak w zespole pałacowym w granicach historycznego założenia	nr 136		A-1068	04.12.1980

5.4 ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Gmina Strzyżów przed 2012 r. nie prowadziła Gminnej Ewidencji Zabytków. Jednak nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2012 r., znacznie wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchomości, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Po wejściu w życie nowelizacji Gmina Strzyżów przystąpiła do prac związanych z powołaniem do życia Gminnej Ewidencji Zabytków. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568) oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113, poz. 661), jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Strzyżów została przygotowana według specyfikacji przygotowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. Podczas prac nad Gminną Ewidencją Zabytków dokonano weryfikacji zasobu znajdującego się w wykazie Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod kątem stanu faktycznego.

Pełna lista zabytków nieruchomości znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków na terenie gminy Strzyżów zamieszczono w tabeli (ANEKS 2)

5.5 ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY STRYŻÓW

Najważniejszymi elementami dziedzictwa kulturowego gminy Strzyżów, stanowiącymi o tożsamości jego mieszkańców oraz umożliwiającymi identyfikowanie się z miastem, są:

- **Zespół Kościoła Parafialnego pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP i Bożego Ciała w Strzyżowie wraz z otoczeniem nr rejestru A-547 07.04.2011**

Jest to budowla orientowana, trójnawowa z wydłużonym, trójdzielnym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium o wymiarach: 45 m długości i 20 m szerokości (w części nawowej) przy 10 m szerokości w prezbiterium. Wnętrze jest trójnawowe, pseudohalowe, czteroprzęsłowe. Od północy znajduje się kruchta, prawdopodobnie z XVII w. Nawa główna równa jest wysokości prezbiterium. W zakrystii występuje sklepienie gotyckie z końca XV w., pozostałe sklepienia są XVII-wieczne: kolebkowe w nawie głównej, kolebkowe z lunetami w prezbiterium, z lunetami i gurtami w kruchcie; kolebkowo – krzyżowe w nawach bocznych. Łuk tęczy zamknięty półkoliście, wsparty na filarach przyściennych. Budowla posiada 10 okien witrażowych i 2 zabudowane. Okna gotyckie zamknięte są ostrym łukiem, dwustronnie rozglifione. Chór muzyczny został wzniesiony w XVIII w., wsparty jest na trzech arkadach filarów. Na głównym portalu, umiejscowionym w fasadzie zachodniej umieszczono herb odnowiciela świątyni – Jana Wielopolskiego. Wnętrze kościoła wymalowane zostało w 1897 r. przez Jana Tabińskiego. Na portalu prowadzącym z prezbiterium do zakrystii widnieje data pierwszej konsekracji kościoła – 1494 rok. Do roku 1931 kościół posiadał podziemia, które zostały zasypane przy okazji wymiany posadzki.

Obok kościoła znajduje się posadowiona osobno wieża w stylu gotyckim, w części dolnej murowana z kamienia i współczesna kościółowi. Górna część została wymurowana w XIX w., po wielkim pożarze w r. 1895. Posiada ona 36 m wysokości. Do czasu wspomnianego pożaru wisiały tu trzy dzwony z końca XV w. Nowe zostały odlane w roku 1897. Zostały jednak zrabowane przez Austriaków w 1917 r. Kolejne sprawiono w 1925 r., przy wydatnym udziale Polonii amerykańskiej: „Stanisław Kostka” i „św. Kazimierz”. Trzeci z 1613 r. – został zakupiony w Kańczudze. Dwa pierwsze Niemcy zabrali 24.09.1941 r. Po raz kolejny zakupiono dzwony dla Parafii – w 1967 r. „Marya” i w 1972 r. „Maksymilian”. Obydwa wykonane w Zakładzie Felczyńskich w Przemyślu. Duży stojący blisko kościoła budynek to Dom Parafialny zbudowany w latach 1908 – 1911 przez Ks. Stanisława Kwiecińskiego. Był miejscem działalności duszpasterskiej,

szczególnie dla Akcji Katolickiej. Po wojnie został zajęty na potrzeby administracji cywilnej, odzyskany dla Parafii w latach 80-tych ub. wieku. Wymaga on gruntownego remontu wewnątrz, choć pokryty nową elewacją sprawia wrażenie odnowionego. Obok Domu Parafialnego stoi plebania, która została wybudowana w latach 1882 – 1884, wielokrotnie remontowana. Za murem stoi dawna wikarówka z połowy XIX w., a obok wybudowany w latach 80-tych XX w. budynek dostosowany do mieszkania Księża Wikariuszy w 2001 r. W starej Wikarówce obecnie znajdują się tam sale spotkań, sala komputerowa, biblioteka, poradnia.

• **Zespół dworsko-pałacowy Pałac Wołkowickich-Konopków w Strzyżowie nr rejestru A-1126 25.11.1982**

Neogotycki pałacyk z piętrem wybudowany został pod koniec XIX w., zastąpił wcześniejszą budowlę – dwór z osiemnastego stulecia który należał do Skrzyńskich, z której zachowały się jedynie piwnice. Zbudowany na rzucie prostokąta, piętrowy, z mieszkalnym poddaszem. Stanowił on kolejno własność Wołkowickich i Konopków. W 1974 r. pałac przeszedł gruntowny remont, podczas którego przystosowano obiekt do pełnienia nowej funkcji. Mieści się w nim Dom Dziecka im. Janusza Korczaka. Pałac otacza park krajobrazowy, opadający tarasowo ku południu. Założony z początku XIX w. z alejami, dwoma stawami i pięknymi, starymi drzewami z których pięknie się prezentują pomnikowe dęby i stawisko.

• **Pozostałości Zespołu Dworu Dydyńskich W Strzyżowie**

Otoczony pozostałościami XVII w. parku, obiekt wzniesiony został około 1786 r., zaś gruntownie przebudowany w 1926 r., później restaurowany m.in. w 1969 r. Obecnie mieści się w nim Środowiskowy Dom Samopomocy oraz jest to tymczasowa siedziba Muzeum Samorządowego Ziemi Strzyżowskiej.

• **Kościół parafialny pod wezwaniem Świętego Stanisława biskupa w Dobrzemowie**

Jedna z najważniejszych i pierwszych realizacji architekta Teodora Talowskiego jednego z najwybitniejszych architektów swoich czasów. Wzniesiony w latach 1888 – 1893 zastąpił starą drewnianą świątynię, którą rozebrano w 1897 roku. W miejscu skromnej drewnianej budowli powstał potężny neogotycki kościół, którego majestat podkreśla surowość ceglanych ścian i prostota kamiennych detali. Wejście na teren kościoła wiedzie po kamiennych schodach u szczytu, których stoją dwa kamienne filary bramne. Czworoboczne o uskokowo profilowanych narożach, dekorowane kamiennymi spływami i kołatkami, zwieńczone bogatymi kwiatonami wprawiają w nastrój powagi. Ze stopni schodów można podziwiać zachodnią fasadę. Główne wejście obramowane szkarpmi zwieńczone jest trójnawowym szczytem z pinaklem w części środkowej. Nad wejściem wyrasta potężna czworoboczna wieża nakryta dachem namiotowym wybiegającym w smukłą wieżyczkę. Ciężar ceglanych ścian rozbija duże okno zamknięte łukiem ostrym wypełniające środkowe z wbudowanym krzyżem partii wieży. Pozostałe elewacje opięte szkarpmi posiadają duże okna zakończone łukiem ostrym i wypełnione maswerkami. Jest to kościół jednonawowy z transeptem i kaplicami. Wokół kościoła płaskie, szerokie obejście umożliwia oglądanie całości. Dalej drzewa i neobarokowe ogrodzenie wykonane przez Józefa Górnickiego zamyka całość jest potrzebnym i ważnym dopełnieniem. Przy południowym ramieniu transeptu znajduje się grobowiec Michałowskich nakryty kamienną płytą z zamocowanymi czterema kolistymi uchwytyami. Nad nim w ścianie kamienna tablica informuje o pochowanych. Od strony wschodniej za prezbiterium w nowej wolnostojącej kaplicy zobaczyć można cztery kolumny pochodzące z nieistniejącego dzisiaj dworu w Markuszowej. Wyposażenie gubi się wśród wysokich jasnych ścian. Od południa ogrodzony aleją rytmicznie sadzonych drzew przylega do terenu kościoła cmentarz. W starej części cmentarza na szczególną uwagę zasługuje grób Andrzeja Edwarda Kuźmiana, dyplomaty i pamiętnikarza zmarłego w 1864 r. Na północno – zachodniej krawędzi cmentarza ustawiono cylindryczną kapliczkę przydrożną nakrytą namiotowym daszkiem.

• **Zespół parkowo- pałacowy Bylickich w Żyznowie**

Pałac usytuowany jest w obrębie pozostałości okazałego parku krajobrazowego, istniejącego już w poł. XIX w. istniejącego w miejscu wcześniejszych ogrodów. W parku występują stare drzewa i aleje. Pałac wybudowany został w 1 połowie XIX w. Przebudowany częściowo został pod koniec XIX i na początku XX wieku zatracił wówczas wiele pierwotnych, klasycystycznych cech. Założony jest na planie wydłużonego prostokąta, piętrowy, murowany, nakryty prostym, czterospadowym dachem. Elewacja frontowa, z wgłębnym portykiem (biegnącym przez całą wysokość budynku), wspartym na ośmiu kolumnach dodaje pałacowi wdzięku i lekkości. W elewacji ogrodowej portyk z tarasem stanowiącym przedłużenie ogrodu. Obecnie w pałacu mieści się Dom Dziecka. Oficyna i Andrzejówka, oraz Rządcówka znajdują się po drugiej stronie drogi i zabudowań folwarcznych.

- **Cerkiew grecko – katolicka p.w. Opieki Matki Bożej w Bonarówce**

Cerkiew drewniana greckokatolicka została wzniesiona w 1841 roku, obecnie jest to filialny kościół rzymskokatolicki parafii w Żyznowie p.w. Przemienienia Pańskiego. Świątynia stanowi jednonawową bryłę z przedsionkiem – wieżą. Zewnątrz ściany kościoła pokryte są gontem, dach - ocynkowaną blachą. Na dachu kościoła znajdują się trzy kopuły. W przedsionku i w nawie znajduje się polichromia Pawła Bogdanowskiego z roku 1898, w prezbiterium - Pawła Zaporowskiego z roku 1932. Do kapitalnego remontu zrębu ścian polichromii pod nadzorem konserwatora przystąpiono w roku 1993. Wnętrze urozmaicają resztki ikonostasu z 1 połowy XVIII wieku z dwiema ikonami malowanymi na desce: Ofiarowanie Marii w świątyni oraz Matka Boża Opieki.

- **Kościół p.w. św. Józefa w Wysokiej Strzyżowskiej**

Budowla wybudowana w stylu neogotyckim w 1918 r. usytuowana na górze. Jest to świątynia jednonawowa z transeptem zakończonym oknami witrażowymi półkolistymi. Wejście główne do środka prowadzi przez wieżę, na której w połowie wysokości umieszczono tarczę zegarową. Wnętrze utrzymane jest również w stylu neogotyckim. Ściany i sklepienie kościoła pokryte polichromiami. Wnętrze kościoła oświetlają otwory okienne z witrażami.

- **Zespół Tunelu Schronowego na Pociąg Sztabowy**

W jego skład wchodził: tunel-schron dla pociągu sztabowego, zespół schronów zaplecza technicznego, bocznica kolejowa przebiegająca przez tunel, łącząca stację kolejową w Strzyżowie ze szlakiem kolejowym Rzeszów-Jasło, oraz drewniany peron położony po północnej stronie toru między stacją, a wlotem do tunelu. Główny obiekt kompleksu tunel-schron wydrążony został metodą górniczą we wnętrzu Żarnowskiej Góry, w całości jest budowlą podziemną o długości 438 metrów, ma przekrój koła o promieniu 8,9 m (przy posadzce szer. wynosi 8,5 m i wys. nad torowiskiem 6,5 m). Wjazdy zabezpieczone są ścianami oporowymi (o wys. ok 10 m). Grubość warstwy ziemi nad sklepieniem tunelu sięga 35 m. Oś tunelu przebiega w kierunku pn-wsch pd-zach, w linii prostej, jedynie jego pd-zach kraniec zakręca lekko w kierunku stacji w Strzyżowie. Zasadniczą komorę tunelu (długości 407,6 m) ograniczają betonowe ściany, w których zamontowano gazoszczelne, dwuskrzydłowe wjazdowe drzwi pancerne (z dwudzielnymi skrzydłami wyposażonymi dodatkowo w zamykane luki wentylacyjne i przejście). Obok, w narożnikach przedsionków znajdują się betonowe wartownie z otwartymi, labiryntowymi wejściami od strony wjazdów i gazoszczelnymi, pancernymi drzwiami do komory tunelu. Wnętrze komory głównej tunelu do wysokości 5,3 m ma obudowę żelbetową, górną część i sklepienia wykonano z cegły klinkierowej. Wysokość całości wynosi 6,5 m. W ścianach znajduje się 7 nisz, komora detonacyjna oraz wlot kanału technicznego. Kanał instalacyjny o długości 104 m przebiegał pod linią kolejową Rzeszów-Jasło i łączył tunel z zespołem schronów technicznych. Zarówno schrony techniczne, jak i kanał instalacyjny spełniały analogiczne funkcje jak w pobliskiej Cieszyń-Srepinie. Ściany zewnętrzne schronów posiadały elementy do mocowania drewnianej obudowy, mającej upodobnić obiekt do budynku gospodarczego. W odróżnieniu od Cieszyń-Srepiny kompleks nie posiadał własnej strefy obronnej ze schronami bojowymi.

Tunel zgodnie ze swym przeznaczeniem został wykorzystany 27 sierpnia 1941 r. podczas spotkania Hitlera i Mussoliniego w "Anlage Sud" i prawdopodobnie w październiku 1943 r. gdy zatrzymał się tu niemiecki pociąg sztabowy. W 1944 r. w strzyżowskim tunelu ulokowano, przeniesioną z Rzeszowa, montownię silników lotniczych firmy Flugmotorenwerke. Urządzenia montowni ustawione były na platformach kolejowych wewnątrz tunelu. Obiekt, oznaczony kryptonimem 2004 Tunnel Strzyzow-Jaslo "Phoenix", Niemcy ewakuowali w czerwcu 1944 r. wywożąc również wyposażenie schronów, a sam tunel zamierzali wysadzić. Zamiar ten udaremnili partyzanci AK, którzy w lipcu 1944 r. opanowali tunel, schron techniczny, stację kolejową oraz most na Wisłoku w Żarnowej.

Obecnie tunel jest dostępny do zwiedzania (przygotowywana jest trasa turystyczna); zachowały się unikalne wrota wjazdowe i jedno z drzwi prowadzące z wartowni do komory głównej tunelu. W schronie technicznym znajdują się instalacje oczyszczalni ścieków.

- **Dawna Synagoga obecnie Biblioteka Publiczna Gminy i Miasta im. Juliana Przybosa w Strzyżowie** – jest to bardzo ważny zabytek kultury żydowskiej na Podkarpaciu ze względu na bímę i polichromię. Budowla wzniesiona została w końcu XVIII w., częściowo przebudowana w latach 1931-1966. Jest to budynek murowany o narożach opiętych z trzech stron pilastrami. Od zachodu wznosi się piętrowa, niższa od budynku przybudówka mieszcząca pierwotnie schody prowadzące do Sali kobiet. Prostokątne okna

umieszczone są w głębokich wnękach. Sala modlitw podczas remontów została podzielona na dwie kondygnacje, a izba szkolna na trzy pomieszczenia, miejscu *aron ha-kodeszu* wybito nowe okno. Zachowała się bima sklepiona na żaglach opartych na czterech potężnych filarach. Polichromia dawnej synagogi, konserwowana w latach 1966-1967 przez Sabinę Kozłowska o Bogusława Bałosa, przedstawia lewiatana oraz ornamenty roślinne.

- **Kapliczka – obelisk na kopcu w Żarnowej.** Usytuowana jest w północnej części wsi, na kopcu ziemnym, po lewej stronie szosy prowadzącej z Rzeszowa do Strzyżowa. Upamiętnia ona miejsca stracenia mieszczan strzyżowskich przez wojska Jerzego Rakoczego II, księcia siedmiogrodzkiego. Wzniesiona została w II poł. XVII w. odnawiana a następnie w XIX i XX w. Ma kształt kolumny, ustawionej na czworobocznym cokole i zwieńczonej niewielką kapliczką, w której ustawiono w XIX w. ludową figurkę Chrystusa Frasobliwego.

- **Żarnowskie Mosty** – W 1969 r. w Żarnowej obok mostu kolejowego na Wisłoku wzniesiono pomnik (betonowy postument z armatą) na którym umieszczono tablicę pamiątkową: „Tu 28 lipca 1944 roku miejscowy oddział AK w walce z okupantem niemieckim ochronił mosty przed zniszczeniem – w XXV rocznicę PRL ZBOWiD Żarnowa 1969 r.”. Wieś za bohaterską akcją obrony mostów i działalność partyzancką została odznaczona Krzyżem Walecznym. Dla upamiętnienia tych walk w Żarnowej przez kilka lat odbywał się w lipcu piknik historyczny podczas których przedstawiano rekonstrukcje bitwy o żarnowskie mosty.

- **Godowa** - to jedna z większych wsi gminy Strzyżów. Od północy graniczy ze Strzyżowem i Żarnową, od południa z Bonarówką i Żyznowem, od zachodu z Brzeżanką i Gbiskami. Wieś położona jest przy drodze wojewódzkiej nr 989 Lutcza – Krosno. Od XVII wieku należała do rodziny Dydyńskich.

Mimo swej wielkości wieś do 2 połowy XX w. nie była samodzielną parafią. Najpierw należała do cysterskiego Dobrzechowa, później do Strzyżowa. Dopiero w 1967 r. została utworzona we wsi parafia p.w. św. Krzysztofa.

Według jednej z legend historia Godowej sięga jeszcze czasów piastowskich. Pierwszy właściciel osady, a później wsi nazywał się Godów czy raczej Godov. Pochodził on prawdopodobnie z rycerskiego rodu Bogoriów. Był to piastowski ród, który w swym herbie miał „groty dwóch strzał srebrnych, odwróconych od siebie w polu czerwonym”. Pierwsza pisana wzmianka o wsi pochodzi z 1445 roku. Wtedy jej nazwa po raz pierwszy pojawia się w księgach sądowych ziemskich powiatu pilzneńskiego.

W Godowej znajduje się kościół p.w. św. Krzysztofa, poświęcony w 1991 roku, Zespół Szkół im. Jana Pawła II, który organizuje co roku uznany w środowisku Konkurs Poezji Religijnej oraz kilka zabytkowych kapliczek i figur. Najstarsza drewniana kapliczka w formie krzyża obita blachą wykonana została ok. 1880 r. Ciekawa jest też ceglana kaplica z 1909 roku, którą rozbudowano w latach 1967–1973 i używano jako tymczasowy kościół. We wsi zobaczyć można miniskansen, w skład którego wchodzi zabytkowa chałupa oraz dwa wiatraki. Służy on za naturalną scenę obrzędu Sobótek, odtwarzanego corocznie przez Towarzystwo Przyjaciół Godowej. Miejscowość ma bardzo atrakcyjne położenie, dzięki zróżnicowanej rzeźbie terenu z punktami widokowymi na odkrytym grzbiecie nad przysiółkami Gacówka i Tamta Strona na dolinę Stobnicy i Wisłoka. W Godowej (obecnie Strzyżów, ul. Modrzewiowa) znajduje się pałac wzniesiony ok. 1786 dla Dydyńskich w ich rękach do ok. 1925 r. Przebudowany został kolejno w 1926, po 1945, a następnie restaurowany 1969 r. Położony na wzniesieniu opadającym stromo ku rzece Stobnicy. Frontem zwrócony na wsch. Jest to obiekt brokowo-klasycystyczny, murowany na rzucie prostokąta, piętrowy. Układ wnętrza, dwutraktowy, zewnątrz narożniki zaokrąglone.

Cmentarz żydowski z końca XIX w.

Cmentarz założony w 1850 r. leży przy osiedlu Żarnowska Góra – najmłodszy i jedynie ocalały z trzech funkcjonujących niegdyś w Strzyżowie. Najstarszy z nich zlokalizowany był przy obecnej ul. Przecławczyka, powstał na przełomie XVI i XVII wieku i początkowo zajmował powierzchnię około 500 metrów kwadratowych. Cmentarz ten w okresie okupacji został całkowicie zniszczony, obecnie znajduje się tam skwer miejski. Drugi - założony w XVIII w. - cmentarz miejscowej gminy żydowskiej, znajdował się przy ul. Daszyńskiego, w miejscu zajętym dziś przez przyszkolne boisko.

6 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.

Mocne strony i szanse:

- położenie gminy na malowniczym terenie o dużych walorach krajobrazowych
- dobrze utrzymane zespoły sakralne i budynki użyteczności publicznej
- rozwój działalności organizacji, szczególnie o profilu społeczno – kulturalnym
- dostępność do nowoczesnych metod badawczych i naukowych w dziedzinie rewaloryzacji i konserwacji obiektów zabytkowych
- możliwość pozyskiwania środków z różnych źródeł
- zaangażowanie organizacji społecznych do opieki nad zabytkami
- upowszechnianie edukacji nastawionej na poszanowanie zabytków i ich ochronę
- wzrost świadomości w widzeniu obiektu zabytkowego jako doskonałego produktu turystycznego

Słabości i zagrożenia:

- degradacja obiektów zabytkowych przez przypadkowe i celowe działania
- niepełna wiedza o wartościach dziedzictwa kulturowego
- tendencja do zagospodarowania obiektów zabytkowych w sposób uproszczony, nie nawiązujący do historycznego "wystroju"
- brak możliwości ochrony konserwatorskiej i wsparcia finansowego zabytków nie wpisanych do rejestru zabytków postępująca degradacja wielu obiektów zabytkowych z powodu braku środków lub braku zainteresowania nimi
- klęski i zdarzenia losowe

Program opieki nad zabytkami jest de facto polityką Miasta dotyczącą opieki nad dziedzictwem. Uwzględnia również wykonanie szeroko pojętych prac przy zabytkach i zahamowania procesów degradacji, wyeksponowanie zabytków i zwiększenie ich atrakcyjności dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych, ochronę przyrody, zagospodarowanie przestrzenne i tworzenie nowych miejsc pracy. Wszystkie podejmowane przez Miasto programy lub projekty dotyczące dziedzictwa kulturalnego znajdują swoje odzwierciedlenie w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla miasta Strzyżowa.

7 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem strategicznym Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy i Miasta Strzyżów na lata 2013 – 2016 jest:

Zachowanie dziedzictwa kulturowego służy rozwojowi gospodarczemu gminy i budowaniu tożsamości jej mieszkańców.

Realizacja celu strategicznego będzie odbywać się w oparciu o cztery Priorytety:

I. OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

II. REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO – ELEMENTU ROZWOJU SPOŁECZNO – GOSPODARCZEGO GMINY

III. ROZPOZNANIE I DOKUMENTOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

IV. PROMOCJA I POPULARYZACJA WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

I. OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Kierunki działań	Zadania	Źródła finansowania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa Kulturowego	• Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu zabytkami archeologicznymi • Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.	Budżet Gminy i Miasta Strzyżów
Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków	• Pomoc w przygotowaniu właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do wykorzystania w opiece nad zabytkami funduszy unijnych, ministerialnych i samorządowych.	Budżet Gminy i Miasta Strzyżów

II. REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO – ELEMENTU ROZWOJU SPOŁECZNO – GOSPODARCZEGO GMINY		
Kierunki działań	Zadania	Źródła finansowania
Realizacja programu rewitalizacji miasta	• Kapitałny remont budynku przy ul Łukasiewicza 10 (znajdującego się w gminnej ewidencji zabytków) • Gruntowny remont obiektu Synagogi (znajdującego się w rejestrze zabytków) • Przebudowa płyty rynku	Dotacje unijne Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego Budżet Gminy i Miasta Strzyżów
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	• Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy • Pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w pozyskaniu środków zewnętrznych na odnowę zabytków	Budżet Gminy i Miasta Strzyżów

III. ROZPOZNANIE I DOKUMENTOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunki działań	Zadania	Źródła finansowania
Aktualizacja i uzupełnienie gminnej ewidencji zabytków	• Dokonanie przeglądu zasobów wpisanych do gminnej ewidencji w sołectwach z udziałem sołtysów i radnych • Rozpoznanie i wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów • Określenie stanu technicznego obiektów wpisanych do gminnej ewidencji • Uzupełnienie kart adresowych zabytków w gminnej ewidencji o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną • Wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obiektów • Zbieranie informacji, co 2 lata, od właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków nt. przeprowadzonych remontów	Budżet Gminy i Miasta Strzyżów
Inwentaryzacja obiektów małej infrastruktury sakralnej (kapliczki i krzyże przydrożne)	• Dokonanie przeglądu obiektów w sołectwach z udziałem sołtysów i radnych • Uzyskanie informacji na temat historii obiektów • Skierowanie wniosków o wpisanie najciekawszych obiektów do rejestru WKZ	Budżet Gminy i Miasta Strzyżów

IV. PROMOCJA I POPULARYZACJA WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunki działań	Zadania	Źródła finansowania
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej.	• promocja najcenniejszych zabytków gminy • wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy • opracowanie <i>mapy zabytków gminy</i>, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji, ułatwiającej dotarcie zainteresowanym do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego	Budżet Gminy i Miasta Strzyżów

Szeroki dostęp do informacji o zabytkach gminy.	• udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej Gminy Strzyżów • udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Strzyżów na stronie internetowej Gminy Strzyżów	Budżet Gminy i Miasta Strzyżów
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	• organizacja i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych • wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez wspieranie i organizowanie zajęć	Budżet Gminy i Miasta Strzyżów
Zwiększenie świadomości społeczności lokalnej nt. dziedzictwa kulturowego gminy	• Uruchomienie stałych wystaw w Muzeum Samorządowym Ziemi Strzyżowskiej • Organizacja spotkań muzealnych z mieszkańcami poświęconych dziedzictwu kulturowym gminy	Budżet Gminy i Miasta Strzyżów
Zwiększenie świadomości społeczności lokalnej nt. dziedzictwa kulturowego gminy	• Portal internetowy „Strzyżów Wczoraj i Dziś” umieszczony również na witrynie internetowej Gminy Strzyżów propagujący dawne zabudowania Strzyżowa na dawnych fotografiach	Prowadzony przez prywatną osobę

8 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Strzyżów będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- **instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- **instrumentów finansowych** obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje (Uchwała Nr XXXV/29/06 rady Miejskiej w Strzyżowie z dnia 16 lutego 2006 r.), subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- **instrumentów koordynacji** obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa podkarpackiego;
- **instrumentów społecznych** obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- **instrumentów kontrolnych** obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Strzyżów, opracowany na lata 2013-2016, po zaopiniowaniu przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz Strzyżowa będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej oraz Podkarpackiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane z następujących źródeł:

- z budżetu Gminy i Miasta Strzyżów. W przypadku Gminy i Miasta Strzyżów finansowanie odbywa się w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. oraz Uchwała Nr XXXV/29/06 Rady Miejskiej w Strzyżowie z dnia 16 lutego 2006 r. dotyczy określenia zasad przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, trybu rozliczania dotacji, kontroli prawidłowości wykorzystywania dotacji dla zabytków wpisanych do rejestru, nie stanowiących własność gminy,
- z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.,
- z budżetu Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.,

- z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art.77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy,
- z dotacji unijnych w ramach nowych programów operacyjnych.

11 ANEKSY

ANEKS 1. WYKAZ ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW GMINY STRZYŻÓW

ANEKS 2. WYKAZ ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW GMINY STRZYŻÓW

**Przewodniczący
Rady Miejskiej w Strzyżowie**

Krzysztof Szlachta